

VILNIUS UNIVERSITY

Tomas Čelkis

**GOVERNANCE AND TERRITORIAL EXPANSION:
THE TERRITORIALISATION PROCESS OF THE GRAND DUCHY OF
LITHUANIA FROM THE 14TH TO THE 16TH CENTURY**

Summary of Doctoral Dissertation
Humanitarian Sciences, History (05 H)

Vilnius, 2011

The doctoral dissertation was prepared at Vilnius University during 2007–2011.

Scientific Supervisor:

Prof. Dr. Rimvydas Petrauskas (Vilnius University, Humanitarian Sciences, History – 05 H)

Counsellor:

Assoc. Prof. Dr. Artūras Dubonis (Lithuanian Institute of History, Humanitarian Sciences, History – 05 H)

The dissertation is being defended at the Council of Scientific Field of History at Vilnius University:

Chairman:

Prof. Dr. Irena Valikonytė (Vilnius University, Humanitarian Sciences, History – 05 H)

Members:

Dr. Darius Baronas (Lithuanian Institute of History, Humanitarian Sciences, History – 05 H)

Assoc. Prof. Dr. Artūras Dubonis (Lithuanian Institute of History, Humanitarian Sciences, History – 05 H)

Prof. Habil. Dr. Zenonas Norkus (Vilnius University, Social Sciences, Sociology – 05 S)

Assoc. Prof. Dr. Ramunė Šmigelskytė–Stukienė (Lithuanian Institute of History, Humanitarian Sciences, History – 05 H)

Opponents:

Assoc. Prof. Dr. Eugenijus Saviščevas (Vilnius University, Humanitarian Sciences, History – 05 H)

Assoc. Prof. Dr. Rita-Regina Trimonienė (Šiauliai University, Humanitarian Sciences, History – 05 H)

The dissertation will be defended at the public meeting of the Council of Scientific Field of History in the 211 auditorium of the Faculty of History of Vilnius University at 3 p. m. on the 21st of December, 2011.

Address: Universiteto st. 7, LT – 01513 Vilnius, Lithuania.

The summary of the doctoral dissertation was circulated on the 21st of November, 2011.

The doctoral dissertation is available at the Vilnius University Library.

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Tomas Čelkis

**VALDŽIA IR ERDVĖ:
LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS
TERITORIALIZACIJOS PROCESAS XIV–XVI A.**

Daktaro disertacija
Humanitariniai mokslai, istorija (05 H)

Vilnius, 2011

Disertacija rengta Vilniaus universitete 2007–2011 metais.

Mokslinis vadovas:

Prof. dr. Rimvydas Petrauskas (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Mokslinis konsultantas:

Doc. dr. Artūras Dubonis (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Disertacija ginama Vilniaus universiteto Istorijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

Prof. dr. Irena Valikonytė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Nariai:

Dr. Darius Baronas (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Doc. dr. Artūras Dubonis (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Prof. habil. dr. Zenonas Norkus (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, sociologija – 05 S)

Doc. dr. Ramunė Šmigelskytė–Stukienė (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Oponentai:

Doc. dr. Eugenijus Saviščevas (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Doc. dr. Rita-Regina Trimonienė (Šiaulių universitetas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Disertacija bus ginama viešame Istorijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2011 m. gruodžio 21 d. 15 val. Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto 211 auditorijoje.

Adresas: Universiteto g. 7, LT-01513, Vilnius, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2011 m. lapkričio mėn. 21 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje.

SUMMARY OF DOCTORAL DISSERTATION

The research focus

One of the most important factors of statehood in the history of the Grand Duchy of Lithuania from the 14th to the 16th century is the state territory formation process. It is not easy to define the concept of territorial expansion of the Grand Duchy of Lithuania or to define chronology, when certain territories were taken under control. The topic of state territory development became the main issue under the investigation in the works of Matvej Liubavskij, Fiodor Leontovič, Henryk Łowmiański, Henryk Paszkiewicz, Edvardas Gudavičius, Zenonas Norkus and other researchers. However, these works have not provided clear answers or universal criteria, which could unambiguously define incorporation of one or the other territory (principality), vassalage of these territories or their degree of integrity in the Grand Duchy of Lithuania. The Grand Duchy of Lithuania as a political formation covered large territory, especially when it reached its peak and extended from the Baltic Sea to the Black Sea. At that time territorial structure of the Grand Duchy of Lithuania was particularly “eclectic”, unstable and dualism of political centre (core) and periphery was becoming more and more evident. Therefore it is not easy to measure the extent of integrity of the Grand Duchy of Lithuania’s territories in particular periods, to conceptualize the process of “state territory” development, to define the real dispersion of power coming from the political centre and relationship between heartlands and hinterlands.

In historiography it is often supposed that as a rule territory is incorporated after some victorious military operation (conquest), a local governor – a duke or administrator – is appointed after negotiations with local nobility. There were some cases when after certain period of time incorporated principalities fell away from the Grand Duchy of Lithuania, on the other side, incorporation of territory was a rather long process. Dominance of Lithuania’s political centre in the peripheries was of a very different level. From the end of the 14th century to the first half of the 16th century, mentality of the Grand Duchy of Lithuania’s ruling elite was influenced by the notion that territories by the Black Sea between two rivers – the Dniester and the Dnieper – belonged to the Grand Duchy of Lithuania. However, the Tartars showed no respect to the central

governance. From the 14th to the 16th century, the same situation was in the peripheral territories, which were “squeezed” between the Grand Duchy of Lithuania and Pskov, Novgorod, Muscovy and other lands of principalities, whose political subordination was unstable and often provisory. For the thorough research of political integrity of the Grand Duchy of Lithuania’s territories, it is necessary to consider the fact that in order to hold political power in the territories of the Grand Duchy of Lithuania, early political formations of the Ruthenian principalities (and other territories) were eventually reformed and the “new” structure – “state territory” – was established.

According to the French medievalist Bernard Guenée, in times of state formation on territorial basis in the Middle Ages, changes in territory’s structure – modification of frontiers – became of the utmost importance, as they signified transition from the “feudal” boundaries to the “state” frontiers, showing political power of sovereign and intensity of administration in the territory. Even taking into account diverse political and social history of the Western Europe region, there is a possibility to assume that certain processes, such as intensification of political power in territories and formation of frontiers, in some ways were quite similar in all European countries and thus in the Grand Duchy of Lithuania as well. King’s domain concentrating his real power became the basis to establish the Lithuanian state. In the 13th and 14th century Lithuanian military campaigns expanded influence of the Grand Duchy of Lithuania on the neighbouring territories. The purpose of these campaigns was to settle in the invaded territories and then to receive a steady income. It took some effort to establish structures of political institutions administrate effectively and build up the defence. Treaties signed with neighbouring countries on political subordination of certain territories with anticipation of frontiers between the countries, allowed (in peaceful way or after military actions) to achieve a more successful political entrenchment. In this way sovereigns granted each other land rights. This was the indicator of unification of archaic political organization of the territory and the sign of its transformation into the state territory. Delimitation treaties signed with other countries indicate the process of formation of state territory in the Grand Duchy of Lithuania, whereas a type of frontiers denotes character of administration in the territory. It can be assumed that the more boundaries are accurate (or similar to the lines), the more intensive is the relationship between sovereign and the territory. Delimitation obligations declared in the cross-border treaties should be treated

as a considerable evidence of development of state territory concept. Therefore analysis of the Grand Duchy of Lithuania's frontiers from the 14th to the 16th century presents development of delimitation processes with neighbouring countries, shows their intensity and defines their reasons.

Topicality and objective of the research

The objective of the thesis is formation of frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and neighbouring states and their concept from the 14th to the 16th century. In historiography the history of Lithuania's statehood from the 13th to the 16th century is largely interpreted as a research of sovereigns' personal lives, analysis of their reign, or examination of formation and structure of ruling elite group. Statehood history research is important not only for the medievalists, but also for the researchers of auxiliary discipline of history – historical geography. Friedrich Ratzel and later Lucien Febvre analysed history of relationship between humanity and geographical environment. Their research is focused on the history of particular region or territory, as well as on the history in the same geographic area. Such analysis is usually based on the history of structures of long duration. Research in historical geography largely focuses on colonisation (internal) of territories, system of roads, cases of various frontier types, concept of political state frontiers, their development and change. According to the French researcher of historical geography Daniel Nordman, a research can be focused on land domains, villages, parishes and other boundaries, but their “phenomenon” can only be reveal through the examination of state frontier concept. This type of research demonstrates development of country's statehood concept, whereas in modern history it presents prerequisites for formation of national states.

Most of the research in the field encountered in historiography is concentrating on examination of individual cases of frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and neighbouring countries from the 14th to the 16th century, for instance, works by Zenonas Ivinskis and Kurt Forstruter on the development of frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and the Teutonic Order or the book written by Jan Natanson-Leski on the frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and Muscovy. These surely significant works demonstrate the cases of frontier development in the neighbouring countries.

However, a special integrated research focusing on “all” frontiers of the Grand Duchy of Lithuania from the 14th to the 16th century was not carried out for a long time. Works in this field has started appearing in Lithuanian historiography only in the beginning of the 21st century.

On the basis of critical examination of sources, this thesis presents integrated research on the Grand Duchy of Lithuania’s frontier development process from the 14th to the 16th century, emphasizing periods of intensity and stability, presenting characteristics of frontier concept. This research also presents territorialisation process of the Grand Duchy of Lithuania – construction of state territory development concept and gives detailed evaluation of the Grand Duchy of Lithuania’s “state territory” and statehood development. This thesis enables to revise theoretical concepts concerning territorial development which could be found in historiography and it also presents perspectives for the new research. At the same time, this work adds to the studies of the Grand Duchy of Lithuania’s historical geography which has started developing only in the 21st century.

Aim and objectives of the research

The aim of this thesis is to research frontier formation process and development of state territory structure in the Grand Duchy of Lithuania from the 14th to the 16th century. In order to meet the aim of this research, the following objectives are pursued:

- 1) to examine structure of the Grand Duchy of Lithuania’s (firstly, *Lituania propria*) settlements-territorial units and analyze the concept of sovereign’s domain from the 13th to the 16th century;
- 2) to analyse the concept of boundaries in private landownership and to research demarcation procedure of private lands in the 15th and 16th century;
- 3) to present formation and development of frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and the Teutonic Order from the 14th to the 16th century;
- 4) to reconstruct the delimitation processes of the Grand Duchy of Lithuania’s frontiers from the 14th to the 16th century employing the research of frontier’s delimitation cases with the Teutonic Order;

- 5) to research development of the frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and Ruthenian principalities including Muscovy;
- 6) to present concept and development of the Grand Duchy of Lithuania's southeast frontier by the Black Sea from the 14th to the 16th century;
- 7) to analyse development process of the Grand Duchy of Lithuania's frontiers with Mazovia and Poland from the 14th to the 16th century;
- 8) to review the 14th–16th century territorialisation of the Grand Duchy of Lithuania through the delimitation process.

Research methods

The objectives of the research suppose choice of relevant research methodology. The research focuses on problems of historical geography, on the concept of political frontiers of the Grand Duchy of Lithuania from the 14th to the 16th century. The frontiers were indicators of the Grand Duchy of Lithuania's state territory structure, where state's political and social processes underwent.

In the late 1920's, the founders of the *Annales* school of history Marc Bloch and Lucien Febvre focused their attention on the history of structures, which they tried to realise in the context of geographical space. These historians absorbed achievements of geography, economic statistics, sociology, psychology and applied them to historical inquiry. Contrary to the positivism dominating at that time, they offered the new paradigm of historical inquiry, which concentrated not on individuals (historical examination of personalities), but on social groups, on the research of socioeconomic structures as phenomena of a long term perspective at the same time neglecting historical examination of events. "Synthesis" is a specific feature of such historical inquiry. These tendencies can be abundantly encountered in the historical journal *Annales* published by above-mentioned historians in 1929-1938. Regardless of generation change in the school, ideas presented in the thesis by the founders of the school persisted, though slightly transformed.

It should be mentioned that historiography in French language is widely used in this thesis and as a consequence some concepts of methodological elements are employed in the research. At the same time it should be pointed out that this paper is based on critical

examination of historical sources, information of the past is based on historical sources, as they enable to approach the phenomenon.

For implementation of objectives, a *method of analytical examination of historical sources* is widely applied in all chapters. A slightly different first chapter presents a large group of concepts defining territorial units of the Grand Duchy of Lithuania. It is impossible to analyse all these concepts only on the basis of historical sources, therefore historiography is also widely employed. This chapter helps to present adequately the problem of this research. Historiography is also used in the cases, when it is impossible to get access to the documents scattered in different countries (for example, chapter on the frontiers of the Grand Duchy of Lithuania by the Black Sea).

The *comparative* method is of great use in the research of historical geography. It can be applied in examination of frontiers and territory of the Grand Duchy of Lithuania. As the state covered large territory, climatic and geographic conditions in certain areas in most cases were different. Therefore comparison of these conditions assists in understanding the territorialisation process of the state. The *comparative* method is especially useful when there is a shortage of empirical data, so adequate analogies with other countries help to pose hypothetical concepts. The *retrospective* method can be implemented when there is lack of sources, especially when talking about poorly documented periods, in certain cases this method helps to reconstruct circumstances of delimitation processes.

Thesis statements

- 1) The conception of sovereign domain (the right to “nobody’s land”) restricted dwellers self-willed colonization of wilderness. In 14th–16th centuries it was the competence of sovereign’s administrative officials and the courts to sort out the cases concerning fixation of land boundaries. The relation between private and state land was close enough. Frontier conception was reflected by sovereign supreme power to dispose state territory, and the state border marking process was different of the common land marking system.
- 2) The first frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and the Teutonic Order were fixed in the 14th century and in the first half of the 15th century. There were

two stages in delimitation process of the two countries: the first stage started before the peace treaty of Melno (1422) and the second one – after the treaty of 1422. There was a distinct separation and development of frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and the Teutonic Order and between the Grand Duchy of Lithuania and Livonia.

- 3) From 1422 to the end of the 16th century the boundaries demarcated during delimitation processes between the Grand Duchy of Lithuania and the Teutonic Order had not significantly changed, their development reached a stage of stabilization. After establishment of colonized borderlands, the frontiers were constantly violated by inhabitants of borderlands and so these frontiers were restored and renewed.
- 4) From the second half of the 15th century to the first half of the 16th century the frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and Livonia became a matter of continuing dispute. When problems between the countries were sorted out, in the third decade of the 14th century a stabilization period had started with formation of colonized borderlands and constant border renewal.
- 5) Process of delimitation of the boundaries between the Grand Duchy of Lithuania and the Teutonic Order from the 14th to the 16th century presents political situation and intergovernmental rules of law, which formed the basis for international agreements and delimitation of frontiers between the states.
- 6) From the 14th century to the first half of the 15th century, the Grand Duchy of Lithuania and the Ruthenian principalities (lands) were separated by the “old” frontiers. The first state frontiers with Muscovy were established by the treaty of 1449. In the end of the 15th century and during the 16th century frontiers between the two states were not stable and were constantly changing because of continuing wars.
- 7) The concept of frontiers of the Grand Duchy of Lithuania by the Black Sea in the 15th century was based on the “old” territorial tradition. In the first half of the 15th century, when the Ottomans occupied the coast of the Black Sea, which traditionally belonged to the Grand Duchy of Lithuania, the “new” frontiers between the two countries were delimited.

- 8) The frontiers of the Grand Duchy of Lithuania with Mazovia were set in the second half of the 14th century, but for some time these two countries were separated by wilderness. In the 15th and 16th century, when inhabitants of the Grand Duchy of Lithuania and Poland started colonization of the wilderness, conflicts of colonists interests led countries to the regulation of boundaries. In the second half of the 16th century the frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and Poland were significantly changed by the after-the-Union political situation.
- 9) Although the territory of the Grand Duchy of Lithuania in the 14th–16th centuries was large, the center and peripheries were clear. That is why, the development and intensity of some state territories delimitation processes reflex all state territorialisation process.

Structure of the dissertation

Structure of this dissertation is based on the research problems but not on chronological order, this decision is determined by the research strategy. For the sake of completeness of the research, the first chapter gives content of concepts concerning territorial units (settlements) formed from the 13th to the 16th century in the Grand Duchy of Lithuania (firstly, *Lituania propria*), concept of sovereign's domain, relationship between the political centre and the territory.

In the second chapter the concept of the Grand Duchy of Lithuania's 14th–16th century west political boundaries is analyzed. The chapter examines concepts of the state frontier and the mark in different languages sources, natural and human border marks are compared and explained.

The third chapter is dedicated to the research of boundaries in private landownership concept and their delimitation in the 15th and the 16th century. The main conclusions which were drawn from this study give some information concerning the genesis of the Grand Duchy of Lithuania's state frontier concept. Analogies of private boundaries delimitation enable to comprehend properly delimitation of the state frontier and the concept of border violation which showed up in the context of internal colonization.

Development of the frontier between the Grand Duchy of Lithuania and the Teutonic Order from the 14th to the 16th century is analyzed in the fourth chapter (the extent of it was determined by the wide basis of sources). This chapter gives evaluation to the occupation of the Baltic territories organized by the Order as well as to the establishment of the “new” territorial structures. The development of territorial boundaries before the treaty of Melno in 1422 and after it is also analyzed. The chapter also gives the research of particular delimitation processes with the Teutonic Order and Livonia. Further, in the fifth chapter, a reconstruction of delimitation procedure – a case of the frontier between the Grand Duchy of Lithuania and the Teutonic Order from the 14th to the 16th century – is given. This chapter presents stages of the procedure: diplomatic preparation, assignment of consistory board, diplomatic ceremonial and frontier demarcation process.

The sixth chapter examines the northeast frontier of the Grand Duchy of Lithuania with the Ruthenian principalities and Muscovy from the 14th to the 16th century. It deals with the concept of principalities incorporation organized by Lithuanians and ambition of local nobility to preserve the “old” structure of territorial organization, to stay a part of the Grand Duchy of Lithuania.

The seventh chapter concentrates on the problem of the southeast frontier of the Grand Duchy of Lithuania “by the Black Sea” from the 14th to the 16th century. It gives a review of historical and geographical particularities of these territories of the Grand Duchy of Lithuania, the concept of the “old” territorial structure and the “new” political frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and the Ottoman Empire and their delimitation.

The eighth chapter examines the concept of the frontier between the Grand Duchy of Lithuania, Mazovia and Poland from the 14th to the 16th century. Delimitation processes of these countries were presented in the last place having in mind that during the negotiation on the Union of Lublin in 1569, Poland ripped off a large part of southeastern territory from the Grand Duchy of Lithuania, therefore the state territory had decreased and the frontiers had been completely changed.

In the last chapter comparative analysis of the research results received through examination and comparison of the frontiers of Grand Duchy of Lithuania with

neighbouring countries, it also presents development of the concept of the territorialisation process of the Grand Duchy of Lithuania.

Chronology of the research

The research covers a period from the 14th to the 16th century. Beginning of research period was determined by the first information on delimitation processes in the Grand Duchy of Lithuania, but it is not easy to set the date for the end of research period. After establishment of the state, guidelines of the state territory were set out. However, as a long historical perspective showed it, the state frontiers were constantly changing. These shifting frontiers could be “stopped” by abolition or annexation of the state and suchlike events. Nevertheless, in this case, the end of the 16th century is traditionally set chronological limit of this research, as rather stable state frontiers were established in the second half of the 16th century and system of administration of state territory was implemented.

Historiography

Historiography of delimitation processes of the Grand Duchy of Lithuania is divided in the appropriate delimitation categories of the Grand Duchy of Lithuania and of neighbouring countries. A review of research on the frontiers between Grand Duchy of Lithuania and the Teutonic Order is to be given in the first place starting with Lithuanian historiography. Archaeologist Valdemaras Šimėnas in his article based on archaeological data discussed “natural boundaries” matching with massive geographical objects – forests, swamps or lakes, which separated territories of the West Baltic tribes. Vladas Žulkus, in support of the last-mentioned author’s interpretation, pointed out that longevity of intertribal wilderness was determined by the Baltic world-view, as forests were considered to be the sacred territory belonging to the dead. The boundaries of these territories were marked by sacred stones and cult-figures, which were also interpreted as the landmarks. Archaeological data testifies of the elements of more complex archaic territory structures. The article written by Algirdas Girininkas and Vidas Samėnas presents the stretch of defense fortifications in Rėkučiai which supposedly separated

Lithuanian territory from the neighbouring lands in the 13th century. Historian Artūras Dubonis referring to written sources noted that Rėkučiai fortifications were defended by the officers of Lithuanian king.

During the interwar period, a linguist Antanas Salys concentrated his research on the territorial structures of Baltic tribes and boundaries of their lands. In his study on Samogitian dialects published in 1930 the author discussed evolvement of the state frontiers of the Grand Duchy of Lithuania in the context of its political relationship with the Teutonic Order. After a while Zenonas Ivinskis wrote a comprehensive publication on the frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and the Teutonic Order from the 14th to the 16th century. In Soviet times the research of this theme was continued by Bronius Dundulis. He examined these topics in the context of political history of the Grand Duchy of Lithuania and the Order from the 13th to the 15th century. However, the research of this historian was quite fragmentary. In the book written by historian Edvardas Gudavičius on the marks and symbols in Lithuania from the 13th to the 16th century there is a chapter dealing with demarcation of the land boundaries. Rokas Varakauskas in his profound work examined the frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and Livonia in the context of political relationship between the two countries from the 13th to the 16th century.

The most recent research on this topic was presented at the turn of the 21st century. Historian Alvydas Nikžentaitis published an article on the history of Palanga from the 13th to the 15th century in the context of political relationship between the Grand Duchy of Lithuania and the Teutonic Order, where the author presented his examination on the state frontiers of both countries. Eugenijus Saviščevas in his analysis of the concept of Samogitian territory from the 13th to the 18th century came to a conclusion that there were two concepts of Samogitia – the Minor Samogitia (developed on an ethnic basis) and the Grand Samogitia. According to the agreement between the Order and the Grand Duchy of Lithuania concluded in 1382, the territory of the Grand Samogitia expanded from the Baltic Sea to the Dubysa River. The Grand Samogitia covered a part of non-Samogitian territory and from 1398 its territory reached the Nevėžis.

In 2009, an informative popular book “The Frontiers of Lithuania” was published. The book presented history of frontiers from the 13th to the 20th century. Ramunė Šmigelskytė-Stukienė wrote a chapter on the frontiers of the Grand Duchy of Lithuania

from the 13th to the 18th century, where she presented summarised historiographical materials on the frontiers of the Grand Duchy of Lithuania and published some old cartographical illustrations. Later that same year, an academic publication of Lithuanian history (the fourth volume) written by historians Jūratė Kiaupienė and Rimvydas Petrauskas was published. This synthesis distinguishes from the other suchlike synthetic works for innovative research, focused on the history of Lithuania. This volume focuses on the problem of Lithuania's historical geography and it also presents examination of the Grand Duchy of Lithuania's frontiers from the 14th to the 16th century made by Jūratė Kiaupienė. It also gives detailed presentation of the state frontier concept, specific delimitation cases and subtleties of diplomatic negotiations securing the rightful borders. Next year, in 2010, Laima Bacevičiūtė successfully defended her dissertation on the concept of linear boundaries and their history from the 15th to the 16th century. In the most recent study, the author examined situation of historical geography and its influence to the development of state territory concept, evaluated contemporary notion of political expansion, examined in detail frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and the Teutonic Order, the Grand Duchy of Lithuania and Poland, the Grand Duchy of Lithuania and Muscovy and the Grand Duchy of Lithuania and the Tartars Hordes.

The issue of the frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and the Teutonic Order was also examined in Latvia's historiography. As far back as the end of the 19th century, August Bielenstein, a German from Latvia, a linguist and ethnographer, presented his publication on the land boundaries of the Baltic (Latvian) tribes in the 13th century. Although his research focuses on localization of these boundaries and not on interpretation of their concept, this publication has not lost its scientific relevance especially for systemization of data from the sources of the 13th century.

In 1999, a study of collective author "Millennium of Latvia's land boundaries" was published. It is a synthetic historical study on the Latvian boundaries. Archaeologist Ēvalds Mugarēvičs in his historical study presented the history of Livonian frontiers from the 12th to the first half of the 16th century. On the grounds of archaeological and written materials, the author researched territorial structure of archaic lands and system of territorial administration, implemented by the Order in Livonia. Lithuanian lands were under the influence of Livonian expansion. Historian Mārīte Jakovjeva wrote one of the largest chapters on the history of Livonian (Curonian) frontiers from the 16th to the 17th

century. Moreover, in numerous articles this author presented her research on the frontiers between Livonia and the Grand Duchy of Lithuania. Beside these two authors, the publication written by Mantis Ans on the Livonian frontier segment near Braslaw (the Grand Duchy of Lithuania) in the third decade of the 16th century should be mentioned here. The author analyzes in detail some descriptions of the frontier.

It is appropriate for the research to give a review of German historiography. The interwar historians Hans and Gertrud Mortensen examined the wilderness which separated territories of the Order and the Grand Duchy of Lithuania at the time when it marked frontier between these countries and was functioning as a frontier line. The research of these authors focused not only on the wilderness, but also on the development of territorial structure of Baltic tribes and how the notion of frontiers had changed. Contemporaneous to the above-mentioned historical works were publications written by the historian and archivist Kurt Forstreuter on the frontiers between Prussia and the Grand Duchy of Lithuania. Subsequent publication written by Hans Jürgen Karp presenting his research on frontiers in the Middle Ages, where he examined in detail the frontiers between the Order and the Grand Duchy of Lithuania, should also be mentioned. Detailed research of Klaus Neitmann presented material on the diplomacy of the Teutonic Order, provided examination of the multilateral treaty making process, observations concerning delimitation process and among the others delimitation case of the Grand Duchy of Lithuania.

In the research of this topic solid contribution was made by Polish historians. One of the earliest works written by Abdon Kłodziński covers the theme of political relationship between Poland, the Grand Duchy of Lithuania and Livonia from the 15th to the 16th century and researches the topic of frontiers. The author gives a precise description of the negotiations between countries concerning their frontiers and presents some delimitation cases. Ludwik Kolankowski, whose research further developed these issues, in his examination on the history of the Grand Duchy of Lithuania focused his attention on the issue of the Grand Duchy of Lithuania's frontiers. Gerard Labuda in his book on the eastern frontier of Poland from the 10th to the 20th century presented detailed examination of the frontiers between Poland and the Teutonic Order. Unfortunately, the author did not pay much attention to the political role of the Grand Duchy of Lithuania in the delimitation processes. One of the most recent publications in the historiography

of Poland was written by Wiesław Sieradzan and it concentrates on the research of the frontiers between Mazovia, Poland and the Teutonic Order from the 14th to the 15th century. This publication provides some material on the Grand Duchy of Lithuania.

At present Zbysław Wojtkowiak is considered to be one of the most authoritative researchers of historical geography of the Grand Duchy of Lithuania. He wrote many publications on this topic. The most recent publication of this author presents detailed analysis of delimitation treaty signed by the Grand Duchy of Lithuania and Livonia in 1473.

Rafał Simiński published an article on the territorial administration of the Order in Livonia and the boundaries of private lands from the 13th to the 14th century. In his research the author demonstrates the extent of territorial structure established by the Order, development of this structure formed frontiers to be of the Grand Duchy of Lithuania, whereas Adam Szweda in one of his publications examines the concept of the frontiers between the Order, Poland and the Grand Duchy of Lithuania and their delimitation procedure. The latter author published a solid research, similar to the above mentioned work by Klaus Neitmann, on the organizational aspect of Poland's and the Order's diplomacy from the 14th to the 15th century.

This publication contains considerable insights as to how delimitation processes were organized in the Grand Duchy of Lithuania, although the author demonstrates dominating position of Poland in regard to the Grand Duchy of Lithuania. The publication of Belarusian historian Aleg Dzernovič should also be mentioned. In his study on inspection of the frontier between the Grand Duchy of Lithuania and Livonia in 1542, the author emphasized significance of legal standards of the First Lithuanian Statute, which laid down the foundations for delimitation.

The issues of frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and the Teutonic Order got into research horizons of foreign historians. Stephen C. Rowell wrote detailed article on the natural frontiers formed by the wilderness which separated the Grand Duchy of Lithuania and Prussia in the 15th and 16th century, whereas American historian William Urban in his publications examined the territory of the Teutonic Order and organization of frontier defense against the Lithuanians.

There are many publications written by historians concerning the frontiers of the Grand Duchy of Lithuania with Ruthenian territories. This aspect of research was for a

long time neglected in Lithuania's historiography. Beside above mentioned authors, synthetic publications of the recent years on frontiers of the Grand Duchy of Lithuania, an article written by Laima Bucevičiūtė on the development of linear boundaries concept with the Ruthenian territories, Muscovy and the Grand Duchy of Lithuania as well as other articles published by this author on the concept of political expansion of the Grand Duchy of Lithuania in Ruthenian territories should be singled out. This particular frontier was not extensively researched by Polish historians either. The publications written in the first half of the 20th century by Jan Natanson-Leski on the eastern frontier of the Grand Duchy of Lithuania with Ruthenian lands and Muscovy should be mentioned, as well as the specific research carried out by Stefan Maria Kuczyński on the boundaries of Chernigov's lands from the 14th to the 16th century. This research topic most likely was ideologically improper as it would inevitable disclose the roots of statehood of annexed countries. That is why this research topic was not popular among historians.

The extensive research of the topic was carried out by Russian historians. One of the earliest studies written by Russian historian Ivan Lappo should be mentioned in the first place. He examined the concept of private land boundaries' measurement as well as establishment and activities of Chamberlain's court which settled disputes of land demarcation. The author presented the cases of land demarcation under Vytautas rule and correlated this procedure with the concept of state frontier delimitation. A significant book written by Matvei Liubavski is based on the research of territorial division of the Grand Duchy of Lithuania and historical geography of the Grand Duchy of Lithuania from the 13th to the 16th century as well as territorial expansion to Ruthenian lands. In some places of the book, Matvei Liubavski presented his concept of frontier demarcation. Later the problem of Muscovy frontiers with the Grand Duchy of Lithuania in the 15th and 16th century was examined by historian of Soviet Russia Konstantin Bazilevic in his book on the history of centralization in Russia. Delimitation processes as the element of peace treaties between the countries were examined in the context of warfare between the Grand Duchy of Lithuania and Muscovy. Special attention is paid to the issues of land vassalage and territorial expansion of the Muscovy state. Detailed and exhaustive research of Russian historian Valentin Janin on the concept of frontiers and borderlands between the Grand Duchy of Lithuania and Novgorod from the 13th to the 15th century is without doubt better, than the previous one. The Russian historian

researched the topic of “peripheries”, squeezed between two countries – “borderlands” – with their changing political subordination. The aspect of integrity of these lands testified “eclectic” development of state territory. The same research topic was elaborated by the Belarusian historian Viktor Temušev. In his numerous studies, the author examined notion of borderland’s townships, frontiers with the Ruthenian principalities and Muscovy and drew several maps of frontier lines. The other historians from Belarus – Vasilij Voronin and Aleksandr Bely – examined the case of the river Berezina which as a natural boundary separated the “real Lithuania” from the Grand Duchy of Moscow.

The historiography of the frontiers of the Grand Duchy of Lithuania with Muscovy, Moldova and the Ottoman Empire is not extensive and, speaking in general, political processes of the Grand Duchy of Lithuania in the 15th and 16th century in the territories by the Black Sea and between the Dnieper and the Dniester rivers have not been thoroughly examined in Lithuanian historiography. Works by Bronius Dundulis (his research was published long ago) and Egidijus Banionis should be noted here. Bartold Spuler in his article published in 1941 focused his research on this part of frontier of the Grand Duchy of Lithuania in the 15th and 16th century. Andrzej Dziubinski and Andrzej Tomczak focused their research exceptionally on the development of the frontier of Poland and the Grand Duchy of Lithuania with the Ottoman Empire in the 16th century. The most exhaustive research on the frontiers of Poland and the Grand Duchy of Lithuania with the Tatars and the Ottoman Empire in the 15th and 16th century was carried out by distinguished researcher of the Ottoman Empire’s history Gilles Veinstein, where he presented meticulous and detailed examination of development of the frontiers. As historiography of research on the frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and Poland shows it, this topic was and is examined almost exclusively by the Polish historians.

One of the first publications on the frontier disputes between the Grand Duchy of Lithuania and Poland in the 16th century was written by Jan Jakubowski. Examination of the frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and Poland based on the same concept was undertaken by Alina Wilkiewicz- Wawrzyńczykowa, although her research is not without failures. Most likely it is because of tensed political relationship between Poland and Lithuania during the interwar period that this author overemphasized the

aspect of contiguous conflict between the countries in her research and so she did not recognize the fact that disputes between inhabitants of all borderlands as well as renewal and modification of frontiers is a normal practice as frontiers are not stable in all times. Historian Karol Olejnik in his book on western frontier of Poland from the 14th to the 18th century presented a broad description of the frontier with the Grand Duchy of Lithuania. His research of this particular frontier was not detailed as he considered the Grand Duchy of Lithuania to be an integral part of Poland.

One of the latest publications on the topic is the book written by Józef Maroszek on the concept of borderlands between the Grand Duchy of Lithuania and Poland. This publication singles out from the others for its conceptuality. The author examines development of the frontiers between the states as an issue of political relationship between the two states of equal value.

An article of broader context on the frontiers of Mazovia and the Teutonic Order in the 14th and 15th century was written by Wiesław Długokęcki. Although the main goal of this research was to examine the frontiers of above-mentioned countries, but contextual information given by the author presents his analysis of delimitation processes between the Grand Duchy of Lithuania, Mazovia and the Order. Dominik Szulc performed a very meticulous and extensive research on development of the frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and Poland in the 16th century. He also presented review of issues of delimitation procedures. The most recent article by Henryk Gmiterek presents his research on the frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and Poland after the Union of Lublin, where territorial losses of the Grand Duchy of Lithuania are not much emphasized and this fact is interpreted as a condition of the Lublin's union "agreement" in 1569. In this context the research of wider issues carried out by Ukrainian historian Mikal Krykun on the boundaries of voivodeships of Podol, Volyn, Braclav and Kiev from the 15th to the 18th century should also be mentioned. The author presents his studies on the boundaries of these lands (they were a part of the Grand Duchy of Lithuania) and Poland, Muscovy, the Tatars' Hordes and the Ottoman Empire.

Historical sources

For the research of delimitation processes of the Grand Duchy of Lithuania from the 14th to the 16th century it is essential to analyse a large number of historical sources. This necessity is determined by the wide range of research objectives. The dissertation is based on archival and published sources. Historical sources can be classified to narrative, normative, iconographical sources, letters and documents. Narrative sources: chronicles, travel memoirs, country descriptions, fiction. These sources are quite reliable. Only judging on political events, reasons and consequences of wars or discussing religious topics, narrators became somewhat partial.

Descriptions of journeys to Lithuania which were made by the knights of the Teutonic Order – *Wegeberichte (Die Littauischen Wegeberichte)* are specific sources, which can be trusted as they were written for pragmatic reasons. These sources provide large amount of material on historic geography, structure of settlements in Lithuanian territory, fortified homesteads of socially advanced people. This latter information prompts a reflection on relationship of these fortified homesteads with the neighbouring settlements.

Normative sources, such as the Pamedè Code, The Duke Casimir Code, the First, the Second and the Third Lithuanian Statutes, are of great importance to the research. These sources are particularly useful in the research of private landownership concept and legal aspects of land demarcation. Details concerning the laws of private landownership add to the interpretation of the laws of state frontier delimitation processes.

The other two types of sources – documents and letters are presented in the context of specific sources, providing information on delimitation processes in the Grand Duchy of Lithuania, wherefore they are classified accordingly.

The most significant group of documents and sources on delimitation is multilateral treaties which were in force at that time and which regulated the issues of state frontiers. The first peace treaties between the Teutonic Order and the Grand Duchy of Lithuania – the treaty of Salynas signed in 1398, the treaty of Melno signed in 1422, the treaty of Brest signed in 1435, should be mentioned here as they had special articles with delimitation agreements. The first peace treaty between the Grand Duchy of Lithuania

and Muscovy of 1449 was similar to the above-mentioned ones. It also contained the article with delimitation agreement. Separate delimitation documents prepared only for this purpose appeared a little later. The first two descriptions of the frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and Livonia which were written in 1426 and were given the force of law had also provided a record on delimited segment from Šventoji River to Joniškis. Purely delimitational treaty was signed in Kurcum, in 1473 between the Grand Duchy of Lithuania and Livonia. Negotiators of the countries inspected the border and sealed the treaty. A number of delimitation treaties increased in the 16th century. In many cases they were issued as parts of peace treaties or acts of state frontier modifications. The purpose of these documents was to revise frontiers and thus stabilize them. They were renewed by the cross-border commissions composed of the representatives of the Grand Duchy of Lithuania and other countries. In 1529 while renewing the peace treaty between Prussia, Poland and the Grand Duchy of Lithuania, among other things the issues of frontiers were revised and in 1541 a cross-border commission of the Grand Duchy of Lithuania and Livonia renewed and made a description of the frontiers separating the countries. These bilateral treaties which had the force of law, not only presented the concept of delimitation, but also secured and reinforced peace between the countries.

In the other cases frontiers were inspected by the commission of each country separately. They prepared reports on frontiers and later informed a neighbouring country about the performed inspection and violations they found. For instance, in 1529 commissioners of the Grand Duchy of Lithuania renewed the border with Livonia from Braslaw to the Baltic Sea and prepared its description. In 1546 a large scale process of frontier line renewal between the Grand Duchy of Lithuania and Poland was completed and guidelines of this process were presented. These documents were given the force of law, for frontier descriptions worked as a proof in case of conflict between the countries. On the grounds of these descriptions commissions inspected frontiers or prepared renewals of multilateral treaties. These documents presented outcomes of delimitation processes, the final result of them.

The other group of documents is historical sources presenting situation in which delimitation treaties were prepared or border descriptions were made. A very significant category of delimitation documents in the Grand Duchy of Lithuania is the documents

issued by king concerning appointment of officers for negotiations concerning frontier issues, for frontier inspection and for dealing with problems of borderland inhabitants. In 1451 Casimir Jagiellon delegated the Elder of Polotsk Andrius Sakaitis to participate in frontier demarcation with Livonia. In 1531 a commission of the Grand Duchy of Lithuania was formed for frontier renewal with Prussia. There are quite many documents of this type. Appointment documents were used in delimitation processes between the Grand Duchy of Lithuania and the Teutonic Order, Livonia and Poland, but only a few documents on delimitation processes with Muscovy, the Hordes of Tartars and the Ottoman Empire have survived. In the 16th century the Grand Duchy of Lithuania was at war with these countries, so there was no need of frontier renewal. Despite of this, there are some documents of this kind known to historians. For instance, instruction of Sigismund the Old of 1542, which was given to the Elder of Ovruch Kristupas Kmitičius on frontier regulation with Moldova and Ackerman – sultan's dominion of the Ottoman Empire – and with the list of officers who should participate in the commission of frontier regulation.

The group of sources presenting nuances of negotiations for frontier defining consists of these documents: agendas prepared for general meetings of sovereign's ambassadors; reports on the outcomes of negotiations, proposals of preliminary projects of frontiers. The most relevant example would be a large number of documents recording the negotiations between the Grand Duchy of Lithuania and Livonia from the middle of the 15th to the first half of the 16th century.

Documents recording delimitation processes of states were mostly prepared in a state chancellery. In the 18th century Motiejus Dogielis compiled a compendium of delimitation and diplomatic documents concerning the Grand Duchy of Lithuania, Poland and neighbouring countries and there he published relevant documents from the chancellery of the Grand Duchy of Lithuania – Lithuanian Metrica. A large number of documents recording delimitation processes were published in Lithuanian Metrica of different periods.

Information recorded in the Court Record Books of Lithuanian Metrica is one of the most relevant sources for the research of delimitation and demarcation concept of private landownership. These books provide great amount of material on court cases concerning delimitations of lands. In other cases, when there is lack of data for the

research, it is necessary to consider specific structure of Lithuanian Metrica. Some very important state documents can be found in Court Record Books. For instance, there are three documents presenting material on the delimitation between the Grand Duchy of Lithuania and the Ottoman Empire of 1542 in the twelfth Court Record Book. In order to collect material for the research, it is necessary to analyse Books of Inscriptions, Books of Public Affairs, as well as examine Court Record Books, the more so as courts were dealing with cases concerning violation of state border.

A great number of documents on the delimitation processes between the Grand Duchy of Lithuania and the Order were published in the 19th and 20th century in the compendiums of historical sources on Prussia and Livonia, Estonia and Curonia (*Preußisches Urkundenbuch; Liv,-Est-und Curländisches Urkundenbuch*). For the research of the frontiers of the Grand Duchy of Lithuania with Ruthenian territories and Muscovy, Lithuanian Metrica is a useful source of information together with the other publications of sources prepared by Russian researchers.

The basis of sources for examination of the frontiers between the Grand Duchy of Lithuania, the Hordes of Tartars and the Ottoman Empire is rather limited. Beside already mentioned documents of the Lithuanian Metrica, a significant material can be found in the publication of documents' register index from Polish archives with comments, notes and fragments of documents on the history of Poland, the Grand Duchy of Lithuania and the Ottoman Empire from the 15th to the 17th century prepared by Zygmunt Abrahamowicz. And for research of the frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and Poland, beside already mentioned compendiums of sources of wide specter, the Register of Polish Crown (*Metryka Królestwa Polskiego*) was also used.

The other group of sources revealing nuances of negotiations on frontiers is correspondence – letters written by sovereigns or local officers. Letters were used to inform about border violations, preparations for negotiations, they also reported the outcomes of frontier inspection to neighbouring countries. Content of letters not only recorded formal delimitation process, they also presented context of political string-pulling. For instance, the correspondence of the year 1425 between the commendator of Gdansk and the Grandmaster of the Order gives a record of preparations to demarcate the frontier between the Grand Duchy of Lithuania and Prussia from Romanverder to the Šešupė River and from Isrutis (Insterburg) towards Kaunas. This letter also presents a

project of a frontier segment. In the letter of 1453, the Master of Livonia informed the Grandmaster of the Order about modifications of the frontier of Livonia and the Grand Duchy of Lithuania. At the turn of 1531, a king of Poland wrote a letter to the Council of Lords of the Grand Duchy of Lithuania where he explained the necessity to appoint the commission for modification of Prussian and Lithuanian frontier. Sovereigns of the Grand Duchy of Lithuania corresponded with sovereigns of Muscovy and Turkey on suchlike matters. Large part of these letters was published in above mentioned publications of sources.

Iconographical materials should also be mentioned together with the other categories of sources. Drawings of landmarks showing characteristics of marking presented in sources were used in dissertation. The research also presents archival hand-made maps of private holdings and state frontiers from the 16th century. They provide exhaustive information on historical geography of the Grand Duchy of Lithuania and visually present the concept of state boundaries.

Conclusions

1. From the 15th to the 16th century, the first private land boundaries were marked by geographical objects (forests, swamps, lakes and rivers) squeezed between settlements. In the period of Vytautas rule, lands mentioned in donations were localized according to the geographical landmarks such as nearby situated rivers or forests. At the turn of the 16th century, as inland colonization progressed, the boundaries were marked more explicitly by artificial landmarks, especially in highly populated territories in order to demarcate fertile farmlands. Boundaries which separated private lands from no man's land – wilderness, which was under vassalage of a sovereign, enabled him to curb lawlessness of the colonists. That was an indicator of sovereign's supremacy prevailing over landownership.
2. The first private land boundaries were developing spontaneously, people agreed on them and demarcated the boundaries. In the case of boundary disputes, officials appointed by a king or magistrate were responsible for demarcation. After the judicial administrative reform of 1564-1566, land boundaries were set by courts (for instance, by Chamberlain's court). Legal tradition of demarcation

of private lands had some analogies with the procedures of state frontier demarcation, especially in the cases of borderlanders disputes on the boundaries as their boundaries matched the border of the state.

3. From the 13th to the 14th century, the Teutonic Order unilaterally restructured organization of Baltic archaic lands and established new territorial administration. Political intersection between Lithuania and the Order coincided with the concept of bilateral territorial assimilation, when for resolving the issues of territorial subordination multilateral treaties were signed. In the treaties signed between the Grand Duchy of Lithuania and the Order in the period of dukes Algirdas and Kęstutis rule, the first guidelines of the Grand Duchy of Lithuania's territory boundaries were recorded.
4. Delimitations between the Grand Duchy of Lithuania and the Teutonic Order from the 14th to the 16th century had two periods – before the treaty of Melno (1422) and after it till the end of the 16th century. For a long time the countries were separated by spontaneously developed frontiers or as far back as the 13th century by “administrative” boundaries unilaterally established by the Order. In the 14th century the countries signed bilateral treaties regulating territorial subordination. From 1422 frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and the Order had altered. It was not one integral frontier, but separate segments of frontiers between the Grand Duchy of Lithuania, Prussia and Livonia. This frontier was measured and demarcated in 1422, and by the treaty of Brest in the 1435 the countries approved them once more.
5. In 1398 peace treaty of Salynas and in 1422 peace treaty of Melno between the Grand Duchy of Lithuania and the Order for the first time the description of the state frontiers were presented as separate articles. A type of frontiers (described in the treaties) was analogous to the concept of “linear” boundaries (artificial landmarks and distances between them were also recorded). In the 1420 frontier project first time measures (miles) were mentioned, in 1426 year treaty artificial landmarks (crosses), measures and inhabited borderland appears. Vytautas frontier treaties with Order were the new stage in the state territory conception. The frontiers of the Grand Duchy of Lithuania in the period of Vytautas rule from

the second half of the 15th century and during the 16th century were referred to as the “old” and the “legitimate” frontiers.

6. On the second half of the 15th century the Grand Duchies of Lithuania western borders started to mark in detail, separately than it was before. In 1473 the Grand Duchy of Lithuania and Livonia compared first delimitation treaty, in which state border was marked by special artificial landmarks and measured by miles. It was border stabilization feature, which led to the other delimitation process stage which took place in the 16th century. In the 16th century, with the rise of the inner colonization, new border marking improved, new signs spread and inhabited frontiers became the best border lines of the state. In 1545 the Grand Duchy of Lithuania and Prussia border was marked with a stone pillar signed with both state coat of arms and inscriptions. Similar pillars were found in 1545 borderland with Livonia. All these features fortified state border conception and finally separated it from the other land restriction system.
7. After the peace treaty of Melno (1422), the Grand Duchy of Lithuania kept regulating its frontiers with Prussia. In the second half of the 15th century, some elements of colonized borderlands showed up and cases of border violation were solved. In the 16th century the frontier of the countries was intensely “pushed around” by inner colonization. That was an indication of frontier stabilization. Inhabitants of the borderlands were violating the border quite often, so commissioners were constantly inspecting, renewing, demarcating and writing descriptions of the frontier. This was frontier stability process.
8. After the treaty of Melno (1422), the Grand Duchy of Lithuania and Livonia continued regulation of the frontier. In 1473, the countries concluded delimitation treaty and demarcated frontier. In the middle of the 16th century, the countries had already fixed borders and issues of frontier establishment were not raised any more, the major attention was focused on the frontier renewal procedures. In 1561, when Curonia became a vassal state of the Grand Duchy of Lithuania, political concept of frontiers had changed.
9. The process of frontier delimitation between the Grand Duchy of Lithuania and the Order from the 14th to the 16th century was a complicated matter which required long preparations. This process consisted of: a) preparation; b)

negotiation; c) marking. Frontier demarcation Commission was established of commissioners (usually, one of them was ecclesiastic, who accepted oath from the participants). After the frontier was defined, markers appeared.

10. In the 14th and 15th century, quite a number of Ruthenian political units – principalities – were incorporated into the Grand Duchy of Lithuania, although they preserved their own “old” organizational structure. Sovereigns of the Grand Duchy of Lithuania did not breakup incorporated principalities, though sometimes it happened that townships were separated from principalities. The most often these were “territories of borderland “, which at that time were considered to be “peripheries”.
11. In the 15th century, as political influence of the Grand Duchy of Lithuania and Muscovy expended, weak Ruthenian principalities were incorporated into one or the other country. Both countries signed agreements concerning subordination of principalities. The first peace treaty of 1449 between the Grand Duchy of Lithuania and Muscovy listed territories devolving to each country. The countries had these territories in their disposition as territorial units, although only a short record on one segment of frontier was made. The other frontier lines matched to the “old” boundaries of “shared” Ruthenian territories.
12. From the end of the 15th and during the 16th century, delimitations between the Grand Duchy of Lithuania and Muscovy developed according to the principle of power expansion through military actions. In drawing up bilateral treaties, both countries were seeking to legalize political realia, whereas frontier issues were one component of the treaties. There were no specific delimitation treaties signed between the Grand Duchy of Lithuania and Muscovy. Documents of the second half of the 15th century contained some information on border violations. As the frontier between the countries was not stabile, there were not many documents recording redraw or renewal of it.
13. In the 15th and the first half of the 16th century, the Grand Duchy of Lithuania had a common border (its concept existed in the mentality of ruling elite) with the Hordes of Tartars, Moldova. From the end of the 15th century, when the Ottomans occupied territory of Moldova by the Black Sea, the first territorial contacts with the Ottomans showed up. The frontier line of this part of the Grand Duchy of

Lithuania was running by the Dniester River, the coastline of the Black Sea up to the Dnieper River and further alongside its watercourse. The frontier had been formed on the basis of territorial “historicity”. Regardless of unfavourable geopolitical situation, in the second half of the 15th century, the “frontiers of Simonas Olelkaitis” were “established” and documented. In the overall frontier development process of the Grand Duchy of Lithuania, this was outstanding “phenomenon” especially having in mind the relationship between state’s heartlands and hinterlands.

14. In the fourth decade of the 16th century, the Ottomans occupied the coast of the Black Sea between the Dniester and the Dnieper which belonged to the Grand Duchy of Lithuania. With the military expansion of the Ottomans, the other period of frontier development had started. In 1540-1542, the “new” frontiers between Poland, the Grand Duchy of Lithuania and the Ottoman Empire were set. However, delimitation processes had not been finished yet, the countries were negotiating on border violations, the boundaries were renewed and redraw. Instability of the frontier was determined by the lack of colonized “borderlands”, which could limit mobility of inhabitants of neighbouring countries in the territories.

15. In the second half of the 14th century, the frontier between the Grand Duchy of Lithuania and Mazovia was established due to the delimitation process between Mazovia and Teutonic Order. In the 15th century, in the context of inner colonization performed by inhabitants of the Grand Duchy of Lithuania and Poland, the first clashes of interests showed up and they motivated to fix the boundaries. Wilderness squeezed between the two countries was intensively colonized in the first half of the 16th century. Inhabitants of borderlands provoked ongoing disputes on border violations. These disputes were resolved by the appointed commissioners, who also were responsible for inspection and renewal of the boundaries. The document of 1519 informs us about inspection of the “entire” border between the Grand Duchy of Lithuania and Poland, whereas in 1529 the “entire” border separating two countries was meticulously inspected and renewed. The renewal process of the state border, which was organized in 1546,

in comparison with other delimitation procedures performed in the Grand Duchy of Lithuania in the 14th-16th century, was exceptionally well documented.

16. In 1569, as a result of negotiations on the Union of Lublin, Poland appropriated some territories of the Grand Duchy of Lithuania that is voivodeships of Podlachia, Volyn, Braclav and Kiev. This was a cardinal change of the frontier of the Grand Duchy of Lithuania. The “new” frontier between the countries matched the boundaries of voivodeships and powiats which divided territory of the Grand Duchy of Lithuania after the judicial administrative reform of 1564-1566. Eventually the countries renewed and redraw the “new” boundaries.
17. The research of frontier development between the Grand Duchy of Lithuania and neighbouring countries identifies certain periods in the process of state territory formation – territorialisation: 1) Foundations for the Grand Duchy of Lithuania’s state territorialisation were laid by the treaties signed with the Teutonic Order during the rule of the dukes Gediminas, Algirdas and Kęstutis. These treaties regulated issues of territorial subordination. 2) During the rule of the Grand Duke Vytautas and in the first half of the 15th century, the first peace treaties with the Order and Muscovy were signed. These treaties had frontier descriptions. The first “linear” boundaries of the Grand Duchy of Lithuania had been described in the treaties between the Grand Duchy of Lithuania and the Order that is in the treaty of Salynas (1398) and the treaty of Melno (1422). 3) In the second half of the 15th century, a renewal period had started in the development of the Grand Duchy of Lithuania’s frontiers. In the 1473 the Grand Duchy of Lithuania and Livonia compiles the first special frontier treaty. At the same time delimitation of hinterland boundaries had started in the Grand Duchy of Lithuania. 4) The 16th century was a period of frontier stabilization in the Grand Duchy of Lithuania. The Grand Duchy of Lithuania and neighbouring countries renewed and redrawn their boundaries. In the first half of the 16th century the frontiers between the Grand Duchy of Lithuania and Ottomans were agreed. Moreover, in the second half of the 16th century, when the Grand Duchy of Lithuania had lost large voivodeships in the Southeast, the state consisted of integrated territories which were under administrative power and frontiers of these territories were quite stable for a long period of time.

DISERTACIJOS SANTRAUKA

Tyrimo problema

XIV–XVI a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK) istorijoje vienas svarbiausių valstybingumo rodiklių yra valstybės teritorijos formavimosi procesas. Sudėtinga konkrečiai apibrėžti LDK teritorinės plėtros sampratą – nustatyti atitinkamų teritorijų prijungimo, jų priklausomybės chronologiją. Valstybės teritorijos raidos problematiką savo darbuose nagrinėjo Matvejus Liubavskis, Fiodoras Leontovičius, Henrykas Łowmiański, Henrykas Paszkiewiczus, Edvardas Gudavičius, Zenonas Norkus ir kiti. Vis dėlto istorikų tyrimuose nelengva rasti atsakymus ar universalius kriterijus, kurie vienareikšmiškai nusakytų vienos ar kitos teritorijos (kunigaikštystės) prijungimą, vasalinę priklausomybę arba integralumo laipsnį LDK sudėtyje. LDK politinis darinys aprėpė plačią teritoriją, ypač kai pasiekė savo apogėjų – nuo „jūros iki jūros“, o teritorinė struktūra buvo labai „eklektiška“ ir kintanti, joje aiškiai egzistavo politinio centro (branduolio) ir periferijų dualizmas. Todėl nelengva paaiškinti LDK teritorijos integralumo mastą atskirais laikotarpiais, suvokti „valstybės teritorijos“ klostymosi procesą, politinio branduolio faktinę galios sklaidą ir sąryšį su tolimomis teritorijomis.

Istoriografijoje neretai suponuojama, kad teritorija dažniausiai prijungiama po kokio nors sėkmingo karo žygio (užkariavimo), naujajame anekse įkurdinus vietininką – kunigaikštį ar pareigūną, ir susitarus su vietos diduomene. Svarbu ne tik tai, kad žinomas ne vienas atvejis, kai po kurio laiko užkariautos kunigaikštystės atkrisdavo, bet ir tai, kad teritorijos prijungimas buvo ganėtinai ilgalaikis procesas. Lietuvos politinio centro valdžia periferijose buvo itin nevienodo lygio. Antai XIV a. pabaigoje–XVI a. pirmoje pusėje LDK valdančio elito sąmonėje vyravo supratimas, jog teritorijos prie Juodosios jūros tarp Dniestro ir Dniepro priklausė LDK. Tačiau realiai totoriai veikė nepaisydami centrinės valdžios. Panašiai buvo ir su XIV–XVI a. „pakraščių“ teritorijomis, „įsispraudusiomis“ tarp LDK ir Pskovo, Naugaro ar Maskvos ir kitų kunigaikštysčių žemių, kurių politinė priklausomybė buvo kintanti ir neretai sąlyginis dalykas. Nuosekliai nagrinėjant LDK žemių politinį integralumą, būtina atsižvelgti į tai, kad įtvirtinant teritorijose LDK politinę galią, ilgainiui būdavo pakeičiama-

restruktūrizuojama „senoji“ rusėniškų kunigaikštysčių (ir kitų teritorijų) politinė santvarka ir sukuriama „nauja“ – „valstybės teritorijos“ struktūra. Pasak prancūzų medievisto Bernardo Guenée, viduramžių teritorinių valstybių formavimosi metu buvo itin svarbi teritorijų erdvinė struktūra – sienų kaita, nes tokiu būdu vyko pereinamasis procesas – nuo „feodalinių“ ribų link „valstybinių“ sienų sampratos, kuri rodė monarcho politinės galios ir administracijos intensyvumą teritorijoje. Atsižvelgiant į skirtingą Vakarų Europos kraštų politinę ir socialinę istoriją, visgi galima numatyti, jog panašūs teritorinės valdžios intensyvinimo ir sienų formavimo procesai vyko ir LDK. Besikuriančios Lietuvos valstybės pagrindas buvo valdovo domenas, jame telkėsi faktinė monarcho galia. XIII–XIV a. lietuvių karo žygių pagrindu plėsta įtaka kaimyninėse teritorijose, kuriose ilgainiui siekta įsitvirtinti ir iš jų gauti nuolatinės pajamas. Kurta politinė organizacija, efektyvintas valdymas, gynyba. Politiškai sėkmingiau įsitvirtinti leisdavo (taikiai ar po karo) su kaimyninėmis šalimis sudaryti susitarimai dėl politinės teritorijų priklausomybės, numatant šalis skiriančias sienas. Tokiu būdu valdovai pripažindavo vienas kito teises į žemes. Tai buvo archainių politinių organizacijų teritorijų unifikavimo ir transformacijos valstybės teritorijos linkme rodiklis. Šalių delimitaciniai susitarimai rodo LDK valstybės teritorijos formavimosi procesą, o sienų tipas žymi teritorijos administravimo pobūdį. Galima teigti, jog kuo „tikslesnės“ sienos – panašios į „linijas“, tuo intensyvesnis valdžios santykis su teritorija. Tarpvalstybinėse sutartyse deklaruotus delimitacinius išipareigojimus reikia vertinti kaip svarų valstybės teritorijos sampratos klostymosi požymį. Todėl XIV–XVI a. LDK sienų tyrimas atskleidžia delimitacinių procesų su kaimyninėmis šalimis raidą, parodo intensyvumą ir jų sampratą.

Tyrimo objektas ir temos aktualumas

Disertacijos tyrimo objektas yra XIV–XVI a. LDK sienų su kaimyninėmis valstybėmis formavimosi procesas ir samprata.

Istoriografijoje XIII–XVI a. LDK valstybingumo istorija plačiausiai interpretuojama tiriant valdovų – personalijų gyvenimo ir valdymo istorijas arba valdančiojo elito „grupės“ susiformavimą ir struktūrą. Medievistikoje svarbūs valstybingumo istorijos tyrimai plėtojami ir pagalbinės istorinės geografijos disciplinos

mokslininkų darbuose. Dar Friedrichas Ratzelis, o vėliau ir Lusienas Febvreas tyrė žmonijos santykio su geografinėmis sąlygomis istoriją. Buvo atkreiptas dėmesys ne tik į atitinkamo regiono ar teritorijos istoriją, bet ir į istoriją toje geografinėje erdvėje. Tokie tyrimai dažniausiai atsiremia į struktūrų istorijos gaires. Istorinėje geografijoje bene plačiausiai tiriama teritorijų kolonizacija (vidinė), kelių sistema, įvairių tipų sienų atvejai, valstybių politinių sienų samprata, raida ir kaita. Tačiau Prancūzijos istorinės geografijos tyrinėtojas Danielis Nordmanas teigia, jog galima tirti žemių valdų, kaimų, parapijų ir kitokias sienas, bet jų „fenomenolumą“ parodo valstybių teritorijų sienų sampratos tyrimai. Jie atskleidžia šalies valstybingumo raidos supratimą, o Naujaisiais amžiais – nacionalinių valstybių formavimosi aplinkybes.

Istoriografijoje žinomi autorių darbai apie atskirus LDK ir kaimyninių šalių XIV–XVI a. sienų tyrimo atvejus. Pavyzdžiui, Zenono Ivinskio ir Kurto Forstreuterio tyrimai apie LDK ir Vokiečių ordino sienų raidą arba Jano Natansono-Leskio knyga apie LDK ir Maskvos sienas. Tai neabejotinai svarbūs kūriniai, pademonstruojantys kaimyninių šalių sienų klostymosi atvejus. Tačiau specialūs kompleksiniai „visų“ LDK sienų XIV–XVI a. tyrimai ilgą laiką neplėtoti ir jų Lietuvos istoriografijoje sulaukta tik XXI a. pradžioje. Naujausias yra Laimos Bucevičiūtės XV–XVI a. LDK sienų istorijos tyrimas. Tačiau, skirtingai nei jau minėtuose ir kituose darbuose (žr. istoriografijos aptarimą), šioje disertacijoje kompleksiškai tiriamas XIV–XVI a. LDK sienų formavimosi procesas. Nagrinėjami valstybių sienų sampratos ištakas parodantys XIII a. šaltiniai. Tyrimas apima platų laikotarpį. Išskiriami LDK sienų raidos intensyvumo ir stabilizacijos požymiai, sienų sampratos ypatybės. Pateikiama LDK teritorializacijos proceso – valstybės teritorijos formavimosi sampratos interpretacija, kuri grindžiama ne vien valstybinio lygmens delimitaciniais dokumentais, bet papildoma ir privačios žemėvaldos ribų žymėjimo bei sampratos duomenimis. Tyrimas atskleidžia išsamesnį LDK „valstybės teritorijos“ ir valstybingumo raidos vertinimą, leidžia patikrinti istoriografijoje randamas teritorinės raidos teorines interpretacijas, išryškina naujas tyrinėjimų perspektyvas. Drauge disertacija papildė XXI a. pirmaisiais dešimtmečiais intensyviau plėtojamus LDK istorinės geografijos tyrinėjimus.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Tyrimo tikslas – tirti XIV–XVI a. LDK sienų su kaimyninėmis šalimis formavimosi procesą ir sampratą. Įgyvendinant tikslą sprendžiami šie uždaviniai:

- 1) iširti XIII–XVI a. LDK (visų pirma *Lituania propria*) gyvenviečių – teritorinių vienetų pasiskirstymą ir valdovo domeno sampratą;
- 2) išanalizuoti XV–XVI a. LDK privačios žemėvaldos ribų sampratą ir žymėjimo procedūrą;
- 3) atskleisti LDK ir Vokiečių ordino sienų susiformavimą ir raidą XIV–XVI a.;
- 4) rekonstruoti XIV–XVI a. LDK sienų delimitacijos procesą, tiriant sienų su Vokiečių ordinu nustatymo atvejį;
- 5) tirti LDK sienų su rusėniškais kunigaikštystėmis (žemėmis) ir Maskva klostymosi procesą;
- 6) išaiškinti pietrytinių XIV–XVI a. LDK sienų „prie Juodosios jūros“ sampratą ir raidą;
- 7) nagrinėti LDK sienų su Mazovija ir Lenkija klostymosi procesą XIV–XVI a.;
- 8) pateikti XIV–XVI a. LDK teritorializacijos aiškiniamą delimitacinių procesų požiūriu.

Tyrimo metodai

Disertacijos tyrimo objektas numato atitinkamos metodologijos pasirinkimą. Tiriama istorinės geografijos problema – XIV–XVI a. LDK politinių sienų samprata ir raida. Sienos buvo LDK valstybės teritorinės struktūros rodiklis, kurioje klostėsi valstybės politiniai ir socialiniai procesai.

XX a. 3 dešimtmečio prancūzų *Annales* istorijos mokyklos kūrėjai Marcas Blochas ir L. Febvras telkė dėmesį į struktūrų istoriją, kurią jie mėgino suvokti geografinių erdvių kontekste. Šie istorikai plačiai recipavo to meto geografijos, ekonominės statistikos, sociologijos, psichologijos mokslų pasiekimus ir juos taikė istorijos tyrimuose. Kaip priešstatą tuo metu vyravusiam pozityvizmui jie siūlė naują istorijos tyrimų paradigmą, kurios dėmesys telktas į socialinių grupių, o ne į individų ir asmenybių istorijos tyrimus; į struktūrų socioekonominius tyrimus, kaip ilgalaikių perspektyvų fenomenus, nei kad į įvykių istorijos tyrimus. Tokiems tyrimams būdingas „sintezės“ motyvas. Šios tendencijos akivaizdžiai matomos minėtų istorikų 1929–

1938 m. leistame *Annales* istorijos žurnale. Ilgainiui keičiantis šios mokyklos istorikų kartoms, pradininkų suformuluotos tezės, nors ir kiek pasikeitusios, buvo išlaikytos.

Savo ruožtu disertacijoje gana plačiai naudojama prancūzakalbe istoriografija, dėl to neatsitiktinai įsisavinta atitinkamų metodologinių elementų samprata. Drauge būtina pabrėžti, jog disertacija yra šaltinotyrinė, žinias apie praeitį grindžiant istoriniais šaltiniais, kurie geriau leidžia priartėti prie fenomeno.

Realizuojant išsikeltus uždavinius naudojama *šaltinių analizės* metodu. Naudojantis juo aiškinami, interpretuojami ir sisteminami šaltinių duomenys. Šiuo metodu plačiai remiamasi visuose skyriuose. Kiek išsiskiria pirmas skyrius, kuriame apžvelgiama gana gausi LDK teritorinius vienetus įprasminančių sąvokų grupė. Ištirti visų jų sampratas viename skyriuje, remiantis vien istorijos šaltiniais, neįmanoma, dėl to plačiau naudojama ir istoriografija. Šis skyrius reikalingas, nes išplečia adekvatų problemos atskleidimą. Be to, plačiau remiamasi istoriografija, kai yra ribotos galimybės susipažinti su plačiai po daugelį šalių pasklidusiais dokumentais (pavyzdžiui, skyrius apie LDK sienas „prie Juodosios jūros“).

Istorinės geografijos pobūdžio tyrimui naudingas *lyginamasis (komparatyvinis)* metodas. Jis pasitarnauja tiriant LDK sienų ir teritorijos sampratą, nes šalies teritorija buvo didelė, o atitinkamų žemių klimatinės ir geografinės sąlygos daug kur skyrėsi. Todėl jų lyginimas leidžia tinkamiau suvokti valstybės teritorializacijos procesą. *Lyginamasis* metodas pasitarnauja tais atvejais, kai stinga empirinių duomenų, bet adekvačios kitų šalių analogijos leidžia numanyti hipotetines galimybes. Dėl šaltinių stokos, ypač kalbant apie menkai šaltinių nušviestą laikotarpį, neretais atvejais gelbsti *retrospektyvinis* metodas, leidžiantis mėginti rekonstruoti atitinkamų atvejų delimitacinių procesų aplinkybes.

Ginamieji teiginiai

- 1) XV–XVI a. aukščiausia monarcho žemės nuosavybės samprata („niekieno žemės“ regalija) varžė gyventojų savavališką dykrų kolonizavimą. Valdovo pareigūnų ir teismų kompetencijoje buvo žemių ribų nustatymo klausimai, o jų teisinė tradicija turėjo analogijų su valstybių sienų delimitacijomis. „Privačių ribų“ ir „valstybių sienų“ santykis buvo dinamiškas, o abi sampratos glaudžiai

susijusios. Valdovo aukščiausią valstybės teritorijos nuosavybės teisę išreiškė sienų samprata, kurių ženklėjimas išsiskyrė iš bendros ribų žymėjimo sistemos.

- 2) Pirmos LDK sienos nustatytos su Vokiečių ordinu XIV–XV a. pirmoje pusėje. Šalių delimitaciniame procese galima išskirti du etapus: pirmasis – iki 1422 m. Melno taikos; antrasis – po 1422 m. taikos, kai LDK sienos klostėsi atskirai su Vokiečių ordinu ir Livonija.
- 3) Nuo 1422 m. iki XVI a. pabaigos LDK ir Vokiečių ordino delimitaciniuose procesuose sienos iš esmės nesikeitė, jų raida perėjo į stabilizacijos etapą. Svarbų vaidmenį vaidino kolonizuotų pasienių iš abiejų pusių susikūrimas, kuris sąlygojo būtinybę sienas tikslinti, taisyti ir atnaujinti.
- 4) XV a. antroje ir XVI a. pirmoje pusėje LDK sienos su Livonija buvo nuolatinių ginčų objektas. Šalims išsprendus nesutarimus, XVI a. 3 dešimtmetyje prasidėjo sienų stabilizacija, formavosi kolonizuoti pasieniai, vyko sienų atnaujinimo procesas.
- 5) LDK ir Vokiečių ordino XIV–XVI a. sienų nustatymo procesas parodo politines sąlygas ir tarpvalstybinės teisės normas, kurių pagrindu sudarytos sutartys ir nustatytos valstybių sienos.
- 6) XIV–XV a. pirmoje pusėje LDK ir rusėniškas kunigaikštystės (žemes) skyrė „senosios“ sienos. Pirmosios valstybių sienos su Maskva įteisintos 1449 m. sutartimi. XV a. pabaigos–XVI a. šalių sienos dėl atsinaujinančių karų buvo nestabilios ir dažnai keisdavosi.
- 7) XV a. LDK sienos „prie Juodosios jūros“ egzistavo „senosios“ teritorinės tradicijos pagrindu. XVI a. pirmoje pusėje Osmanams užkariavus LDK įtakoje buvusią Juodosios jūros pakrantę, delimituotos „naujos“ šalių sienos.

- 8) LDK sienos su Mazovija susiklostė XIV a. antroje pusėje, bet kuri laiką didžiausią šalių sienų dalį atitiko dykros. XV–XVI a. LDK ir Lenkijos gyventojams kolonizuojant dykras, pasienių kolonistų interesų sankirtos vertė šalis derinti sieną. XVI a. antroje pusėje LDK sienas smarkiai pakeitė unijiniai politiniai santykiai su Lenkija.
- 9) XIV–XVI a. LDK valstybės teritorija buvo didelė, joje ryškiai išsiskyrė šalies branduolys ir periferijos. Dėl to atitinkamų šalies teritorijų delimitacinių procesų raida ir intensyvumas rodo valstybės teritorializacijos procesą.

Disertacijos struktūra

Darbo struktūra yra probleminio, o ne chronologinio pobūdžio, ją sąlygojo tyrimo strategija. Siekiant tyrimo išsamumo, pirmajame skyriuje nagrinėjama XIII–XVI a. LDK (visų pirma *Lituania propria*) sudariusių teritorinių vienetų (gyvenviečių) sąvokų turinys, valdovo domeno samprata, valdžios politinio centro santykis su teritorija.

Antrajame skyriuje tiriama LDK vakarinių politinių sienų samprata XIV–XVI a. Apibrėžiama įvairiakalbių šaltinių „sienos“ ir „ženklų“ sąvokų terminija, aiškinamos natūrinių ir dirbtinių sienų ženklų pritaikymo aplinkybės.

Trečiajame skyriuje nagrinėjama LDK privačios žemėvaldos ribų samprata ir žymėjimas XV–XVI a.; jo išvados papildo LDK valstybinių sienų raidos aiškinimą. Atitinkamos privačių ribų nustatymo analogijos leidžia tinkamiau suvokti valstybės sienų žymėjimo ir vidinės kolonizacijos metu išryškėjusių sienų pažeidimų sampratą.

Ketvirtajame skyriuje analizuojama XIV–XVI a. LDK ir Vokiečių ordino sienų raida; jo apimtį sąlygojo pakankamai plati šaltinių bazė. Skyriuje nagrinėjamas Ordino įvykdytas baltiškų teritorijų užėmimas ir „naujos“ teritorinės struktūros kūrimas. Tiriama LDK ir Ordino teritorinių sienų raida iki 1422 m. Melno taikos ir po šios sutarties – atskiri delimitaciniai procesai su Vokiečių ordinu ir Livonija. Tuo tarpu penktajame skyriuje rekonstruojama sienų nustatymo procedūra: XIV–XVI a. LDK sienų su

Vokiečių ordinu pavyzdys. Aptariami jos etapai: diplomatinis pasiruošimas, komisorių paskyrimas, diplomatinis ceremonialas ir sienų žymėjimo procesas.

Šeštajame skyriuje tiriamos XIV–XVI a. šiaurės rytinių LDK teritorijų sienos su rusėniškomis kunigaikštystėmis ir Maskvos valstybe. Analizuojama lietuvių vykdyta kunigaikštysčių (žemių) prijungimo samprata ir vietos diduomenės siekis išsaugoti „senosios“ teritorinės organizacijos struktūrą LDK sudėtyje.

Septintajame skyriuje telkiamas dėmesys į pietrytinių LDK sienų „prie Juodosios jūros“ XIV–XVI a. problemą. Apžvelgiama šių LDK teritorijų istorinės geografijos specifika, „senosios“ teritorinės struktūros ir „naujųjų“ politinių LDK sienų su Osmanų imperija samprata ir delimitavimas.

Aštuntajame skyriuje nagrinėjama XIV–XVI a. LDK sienų su Mazovija ir Lenkija samprata. XVI a. antros pusės šalių delimitaciniai procesai aptariami skyriaus pabaigoje, nes 1569 m. derybų dėl Liublino unijos kontekste Lenkija atplėšė nuo LDK dideles pietrytines teritorijas. Dėl to smarkiai sumažėjo valstybės teritorijos plotas ir visiškai pasikeitė sienos.

Paskutiniajame skyriuje lyginami ir analizuojami LDK sienų su kaimyninėmis šalimis tyrimų rezultatai, aiškinama LDK teritorializacijos proceso samprata, valstybės sienų raidos požiūriu.

Tyrimo chronologija

Tyrimo chronologija – XIV–XVI a. laikotarpis. Jos pradžia sąlygojo pirmos žinios apie LDK delimitacinius procesus. Nustatyti baigtinę tyrimo chronologijos ribą sudėtinga. Susikūrus valstybei, susiformavo jos teritorijos ploto gairės. Tačiau ilgalaikėje istorijos perspektyvoje matyti, jog valstybės sienos beveik nuolat kito. Šią kaitą gali „užbaigti“ valstybės panaikinimas, aneksavimas ar kiti panašūs įvykiai. Vis tik tyrime tradiciškai apsiribojama XVI a. pabaiga, nes amžiaus antroje pusėje nusistovėjo stabilesnės LDK valstybės teritorijos sienos, o monarchų ir valdančiojo elito sąmonėje buvo susiklosčiusi valstybės teritorijos sienų samprata.

Istoriografija

Aptariant LDK delimitacinių procesų istoriografiją, visų pirma reikia pasakyti, kad ji skirstoma į atitinkamas LDK ir kaimyninių šalių delimitacijų kategorijas. Pirmiausia apžvelgiami LDK ir Vokiečių ordino sienų tyrinėjimai, pradedant lietuviška istoriografija. Archeologas Valdemaras Šimėnas, remdamasis archeologiniais duomenimis, straipsnyje aptarė vakarų baltų genčių gyvenamas teritorijas skyrusias „gamtines ribas“, kurias atitiko masyvūs geografiniai objektai – miškai, pelkės ar ežerai. Vladas Žulkus, palaikydamas pastarojo autoriaus aiškinimą, savo tyrime nurodo, jog tarpgentinių dykų ilgalaikiškumą sąlygojo baltų pasaulėžiūra, nes daugelis miškų laikyti šventa mirusiųjų pasaulio erdve. Jų pakraščiuose statyti šventi akmenys ir stabai, kurie turėjo ir riboženklių sampratą. Archeologiniai duomenys liudija ir apie sudėtingesnes archainių teritorinių struktūrų gaires. Algirdo Girininko ir Vido Semėno paskelbtame straipsnyje rašoma apie XIII a. Rėkučių gynybinių įtvirtinimų ruožą, manoma, skyrusį Lietuvos teritoriją nuo kaimyninių žemių. Istorikas Artūras Dubonis, remdamasis rašytiniais šaltiniais, nurodo, jog Rėkučių įtvirtinimų ruožas buvo saugomas Lietuvos valdovo tarnybinių žmonių.

Baltų gentinių teritorijų struktūrą ir žemių ribas tarpukariu tyrė kalbininkas Antanas Salys. Studijoje apie žemaičių tarmes (1930 m.) autorius aptarė ir LDK valstybinių sienų raidą bendrame politinių santykių su Ordinu kontekste. Kiek vėliau išsamų darbą apie LDK ir Vokiečių ordino XIV–XVI a. sienas parašė Z. Ivinskis. Sovietmečiu panašius tyrimus tęsė Bronius Dundulis, problemą nagrinėdamas XIII–XV a. LDK ir Ordino politinių santykių istorijos kontekste. Vis tik pastarojo istoriko tyrimai gana fragmentiški. Kiek vėliau istorikas Edvardas Gudavičius išleido knygą apie XIII–XVI a. žymenis ir ženklus Lietuvoje, kurioje aptartas ir žemių ribų ženklinimas. Įdėmiau LDK ir Livonijos sienas apžvelgė Rokas Varakauskas, tirdamas šalių politinius santykius XIII–XVI a.

Naujausi šios problemos tyrinėjimai pasirodė XX–XXI a. sandūroje. Istorikas Alvydas Nikžentaitis paskelbė straipsnį apie XIII–XV a. Palangos istoriją Ordino ir LDK politinių santykių kontekste, jame tyrė ir šalių sienas. Eugenijus Saviščevas, analizuodamas XIII–XVIII a. Žemaitijos teritorijos sampratą, priėjo išvados, jog buvo „mažosios Žemaitijos“, susiklosčiusios etniniu pagrindu, ir „didžiosios Žemaitijos“

samprata. 1382 m. Ordino ir LDK susitarimu „didžiosios Žemaitijos“ teritorija buvo nuo Baltijos jūros iki Dubysos, į jos teritorijos sudėtį pateko „nežemaitiškos“ teritorijos, o nuo 1398 m. „didžiosios Žemaitijos“ ribos išsiplėtė iki Nevėžio.

2009 m. išleista pažintinio pobūdžio knyga „Lietuvos sienos“, kurioje apžvelgta XIII–XX a. sienų istorija. Skyrių apie XIII–XVIII a. LDK sienas parašė Ramunė Šmigelskytė–Stukienė. Jame pateikti apibendrinti istoriografijos duomenys apie LDK sienas, paskelbti senosios kartografijos brėžiniai. Tais pačiais metais pasirodė istorikų Jūratės Kiaupienės ir Rimvydo Petrausko parašytas akademinės „Lietuvos istorijos“ ketvirtas tomas. Sintezė pasižymi novatoriškais Lietuvos istorijos tyrimų akcentais, kurie ją išskiria iš kitų sintezių. Knygoje yra Lietuvos istorinės geografijos probleminis akcentas ir J. Kiaupienės atliktas XIV–XVI a. pradžios LDK sienų tyrimas. Detaliau aptarta valstybės sienų samprata, konkretūs delimitaciniai atvejai ir diplomatinių derybų dėl sienų subtilybės. 2010 m. buvo apginta L. Bucevičiūtės disertacija apie XV–XVI a. LDK „linijinių“ sienų sampratą ir istoriją. Naujausiame tyrime autorė analizavo istorinės geografijos sąlygas, kuriose klostėsi valstybės teritorijos samprata, įvertino to meto amžininkų politinės erdvės suvokimą. Išsamiai tirtos LDK sienos su Vokiečių ordinu, Lenkija, Maskva ir totorių ordomis.

LDK ir Vokiečių ordino sienų tema tyrinėta Latvijos istoriografijoje. Dar XIX a. pabaigoje Latvijos vokiečių, lingvistas ir kraštotyrininkas Augustas Bielensteinas parašė darbą apie XIII a. baltų (latvių) genčių žemių ribas. Nors dėmesys skirtas ribų lokalizacijai, o ne sampratai aiškinti, bet darbas nepraranda vertės, ypač dėl susistemintų XIII a. šaltinių duomenų.

1999 m. išleista kolektyvinė monografija „Latvijos žemių sienų tūkstantmetis“ sintetinis Latvijos sienų istorijos tyrimas. Knygoje archeologas Ēvaldas Mugarēvičius aptarė XII–XVI a. pirmos pusės Livonijos sienų istoriją. Remdamasis archeologiniais ir rašytiniais duomenimis autorius nagrinėjo archainių žemių teritorinę struktūrą ir Ordino Livonijoje kurtą teritorinę administraciją, kurios plėtra veikė ir lietuviškas žemes. Knygoje bene plačiausiai XVI–XVII a. Livonijos (Kuršo) sienų istoriją aptarė istorikė Mārīte Jakovļeva, kuri, be šio tyrimo, yra ne viename straipsnyje nagrinėjusi Livonijos ir LDK sienų problemą. Greta šių autorių minėtinas ir Muntčio Anso straipsnis apie XVI a. 3 dešimtmečio Livonijos sienos atkarpą prie Breslaujos (LDK), jame detaliau analizuoti keli sienų aprašai.

Aptartina ir vokiečių istoriografija. Tarpukaryje istorikai Hansas ir Gertruda Mortensenai tyrė Ordino ir LDK teritorijas skyrusias dykras, kurios tuomet atitiko šalių sienas – buvo jų „riboženklis“. Autoriai nagrinėjo ne tik dykrų, bet ir baltų gentinių žemių teritorinės struktūros raidą, ribų sampratos kaitą. Vienalaikiai pastariesiems istoriko ir archyvisto Kurto Forstreuterio darbai apie Prūsijos ir LDK sienas. Minėtinas vėlesnis Hanso Jürgeno Karpo bendro pobūdžio darbas apie viduramžių sienas, jame kiek detalčiau analizuotos ir Ordino sienos su LDK. Išsamus Klausio Neitmanno tyrimas apie XIII–XV a. Vokiečių ordino diplomatiją, nagrinėjantis tarpvalstybinių sutarčių sudarymo teisę, aptariami delimitaciniai procesai, tarp kurių reikšmingą vietą užima LDK atvejis.

Tyrinėjimuose svarus Lenkijos istorikų indėlis. Vienas ankstyviausių Abdono Kłodzińskiego darbas apie Lenkijos ir LDK politinius santykius su Livonija XV–XVI a., jame nagrinėta sienų problema. Gana preciziškai aptarti šalių derybų dėl sienų ir jų delimitavimo atvejai. Panašius tyrimus plėtojo Liudvikas Kolankowskis, kuris, tirdamas LDK istoriją, nemažą dėmesį skyrė LDK sienų klausimui. Gerardas Labuda knygoje apie rytines Lenkijos sienas X–XX a. plačiai rašė apie Lenkijos ir Vokiečių ordino sienas. Bet autoriui ne itin svarbus LDK politinis vaidmuo šalių delimitaciniuose procesuose. Lenkijos istoriografijoje vieni naujausių Wiesławo Sieradzano tyrimai apie XIV–XV a. Mazovijos ir Lenkijos sienas su Ordinu, juose nemažai rašoma ir apie LDK. Šiuo metu bene autoritetingiausi LDK istorinės geografijos tyrinėtoju laikomas Zbysławas Wojtkowiakas, kuris šia tema yra parašęs ne vieną darbą. Naujausias autoriaus tyrimas – išsami 1473 m. LDK ir Livonijos delimitacinės sutarties analizė.

Straipsnį apie XIII–XIV a. Ordino teritorinę administraciją Livonijoje ir individualios žemėvaldos ribas yra paskelbęs Rafałas Simińskis. Atskleistas Ordino teritorinės struktūros kūrimo mastas, kurio plėtra formavo ir būsimas LDK sienas. Tuo tarpu Adamas Szweda keliuose savo straipsniuose kaip tik ir nagrinėja Ordino sienų su Lenkija ir LDK delimitacinės procedūros sampratą. Pastarasis autorius yra parašęs solidų panašų į minėtą K. Neitmanno darbą apie XIV–XV a. Lenkijos ir Ordino diplomatijos organizacinį pobūdį. Nors knygoje pademonstruotas dominuojantis Lenkijos vaidmuo LDK atžvilgiu, bet kūrinyje yra daug įžvalgų, leidžiančių nuosekliau suprasti ir LDK delimitacinių procesų organizavimą. Drauge galima paminėti Baltarusijos istoriko Alego Dzernovičiaus straipsnį apie 1542 m. LDK sienos su Livonija

patikrinimą, jame autorius išskyrė Pirmojo Lietuvos Statuto (toliau – PLS) teisinės normas, kuriomis remtasi delimitacijoje.

LDK ir Ordino sienų problema pateko ir į kitų šalių tyrinėtojų akiratį. Išsamų straipsnį apie XV–XVI a. LDK ir Prūsijos natūrinės sienas-dykras parengė Stephenas C. Rowellas, o amerikiečių istorikas Williamas Urbanas keliuose straipsniuose tyrė XIII a. Ordino teritorijų ir sienų gynybos nuo lietuvių pobūdį.

Aptartinas istorikų įdirbis tiriant LDK sienas rusėniškose teritorijose. Lietuvos istoriografijoje šis tyrimų aspektas ilgą laiką buvo apleistas. Be jau minėtų pastarųjų metų sintetinių darbų apie LDK sienas, veikiausiai galima išskirti tik L. Bucevičiūtės straipsnį apie LDK linijinės sienos sampratos klostymosi atvejį rusėniškose teritorijose su Maskvos valstybe, kaip ir kitus istorikės paskelbtus straipsnius apie LDK politinės erdvės sampratą rusėniškose žemėse. Ši sienų problema ne itin tyrinėta ir Lenkijos istorikų. Minėtini tik XX a. pirmoje pusėje pasirodę J. Natansono-Leskio darbai apie LDK rytines sienas su rusėniškomis žemėmis ir Maskva bei konkretus Stefano Mariaus Kuczyńskio XIV–XVI a. Černigovo žemės sienų tyrimas. Veikiausiai sovietmečiu ši problema ideologiškai buvo neparanki, nes „kėsinosi“ atskleisti aneksuotų šalių valstybingumo šaknis, dėl to ir netyrinėta.

Plačiausiai šią problemą tyrė Rusijos istorikai. Pirmiausia reikia paminėti rusų istoriko Ivano Lappo vieną ankstyviausių studijų apie privačios žemėvaldos ribų nustatymo sampratą ir LDK pakamario teismo, sprendusio žemių ribų bylas, susiformavimą ir veiklą. Autorius aptarė ir Vytauto laikų žemių atribojimo atvejus, kurių procedūrą sieja su valstybės sienų delimitavimo samprata. Svarbus M. Liubavskio darbas apie LDK teritorinį padalinimą, jame tirta XIII–XVI a. LDK istorinė geografija, teritorinė plėtra rusėniškose žemėse. Kai kur knygoje autorius aptarė žemių ribų sampratą. Vėliau Maskvos sienų su LDK XV–XVI a. problemą nagrinėjo istorikas Konstantinas Bazilevičius, knygoje apie Rusijos centralizacijos istoriją. Delimitaciniai procesai tiriami LDK ir Maskvos karų kontekste, kaip šalių taikos sutarčių elementas, o pagrindinis dėmesys telkiamas į žemių priklausomybės klausimus arba Maskvos valstybės teritorinę plėtrą. Nepalyginamai brandesnis ir solidesnis istoriko Valentino Janino darbas apie Naugardo ir LDK sienų bei pasienių sampratą XIII–XV a. Nagrinėjamos tarp šalių išispraudusios „periferijos“ – „pasienio žemės“, kurių politinė priklausomybė kito, o jų integralumo pobūdis liudija „eklektišką“ valstybių teritorijų

sanklodą. Panašius į V. Janino tyrimus plėtojo baltarusių istorikas Viktoras Temuševas. Gausiuose tyrinėjimuose autorius nagrinėjo LDK pasienių valsčių sampratą, sienas su rusėniškomis kunigaikštystėmis ir Maskva, nubraižė ne vieną sienų žemėlapi. Kiti Baltarusijos istorikai Vasilijus Voroninas ir Aleksandras Bely tyrė Berezinos upės kaip sienos, skyrusios „Tikrąją Lietuvą“ nuo „Rusios“ arba kitais atvejais – LDK nuo Maskvos, problemą.

Glausta istoriografija apie LDK sienas su totorių ordomis, Moldova ir Osmanų imperija. Apskritai Lietuvos istoriografijoje XV–XVI a. LDK politiniai procesai teritorijose prie Juodosios jūros tarp Dniepro ir Dniestro tyrinėti mažai. Minėtinas senai parengtas B. Dundulio darbas ir Egidijaus Banionio studija. Šios LDK dalies XV–XVI a. sienų problemą straipsnyje (1941 m.) yra aptaręs Bertoldas Spuleris. Andrzejus Dziubiński ir Andrzejus Tomczakas savo tyrimuose nagrinėjo išskirtinai XVI a. Lenkijos ir LDK sienų su Osmanų imperija raidą. Bene išsamiausią studiją apie LDK ir Lenkijos sienas su totoriais ir Osmanais XV–XVI a. atliko žymus Osmanų istorijos tyrinėtojas Gilles Veinsteinas, kurioje nuosekliai ir detaliai atskleidė šalių sienų raidą.

Kaip rodo LDK ir Lenkijos sienų tyrinėjimų istoriografija, šia tema domėjosi ir domisi bene išimtinai Lenkijos istorikai. Vieną pirmųjų straipsnių apie XVI a. LDK ir Lenkijos ginčus dėl sienų parašė Janas Jakubowski. Panašios koncepcijos tyrimą apie LDK ir Lenkijos sienas yra atlikusi Alina Wilkiewicz-Wawrzyńczykowa. Vis tik pastarasis tyrimas turi trūkumų. Veikiausiai dėl tarpukaryje susiklosčiusių priešišku Lietuvos ir Lenkijos politinių santykių autorė perdėm stengėsi visą tyrimo problemą matyti nuolatinio šalių konflikto forma, neįvertindama aplinkybės, jog visų šalių pasienių gyventojų ginčai ir sienų atnaujinimo, taisymo procesai buvo normali praktika – sienos niekada nebuvo pastovios.

Istorikas Karolis Olejnikas knygoje apie vakarines Lenkijos sienas XIV–XVIII a. bendrais bruožais aptarė ir sienas su LDK. Detaliau jų nenagrinėjo, nes autorius linkęs laikyti LDK integralia Lenkijos dalimi.

Vienas naujausių darbų – Józefo Maroszeko knyga apie LDK ir Lenkijos pasienio sampratą XIV–XVI a. Konceptualumo prasme tai kitoks darbas nei jau minėti. Autorius valstybių sienų klostymąsi tiria kaip dviejų lygiaverčių šalių politinių santykių objektą.

Platesnio konteksto straipsnį apie XIV–XV a. Mazovijos sienas su Vokiečių ordinu parašė Wiesławas Długokęckis. Nors keliamas pagrindinis tikslas tirti minėtų šalių

sienas, bet kontekstualiai aptarė ir LDK delimitacinius procesus su Mazovija ir Ordinu. Konkretų ir platų XVI a. LDK ir Lenkijos sienų raidos tyrimą atliko Dominikas Szulcas, apžvelgęs ir sienų nustatymo procedūros klausimus. Minėtinas bene naujausias Henryko Gmitereko straipsnis apie LDK ir Lenkijos sienas po Liublino unijos, jame tam tikri LDK teritoriniai pradimai per daug neakcentuojami ir laikomi viena 1569 m. Liublino unijos „susitarimo“ sąlyga. Šiame kontekste verta paminėti platesnės problematikos ukrainiečių istoriko Mikalos Krykuno darbą apie XV–XVIII a. Podolės, Voluinės, Braclavo ir Kijevo vaivadijų ribas. Jame aptariamas šių, LDK sudėtyje buvusių, žemių sienos su Lenkija, Maskva, totorių ordomis ir Osmanų imperija.

Šaltiniai

Tiriant XIV–XVI a. LDK delimitacinius procesus ir istorinės geografijos sąlygas, būtina peržiūrėti ypatingai didelį kiekį istorijos šaltinių. Tai sąlygoja platus tyrimo uždavinių spektras. Naudojami archyviniai ir publikuoti šaltiniai. Juos galima klasifikuoti į naratyvinius, normatyvinius, laiškus, dokumentus ir ikonografinius šaltinius.

Naratyviniai šaltiniai: kronikos, metraščiai, keliautojų atsiminimai – šalių aprašymai, literatūriniai kūriniai. Tai gana patikimi šaltiniai, kurie pateikia žinių apie istorinę geografiją, nes ypatingas tendencingumas pasakotojų tekstuose pastebimas, kai vertinami politiniai įvykiai, karų priežastys ir pasekmės, aptariami religiniai dalykai.

Specifinis šaltinis yra Ordino riterių kelių į Lietuvą aprašymai – *Wegeberichtai*. Jų patikimumas didelis, nes jie parengti pragmatiniais tikslais. Šaltinis teikia daug istorinės geografijos žinių apie Lietuvos teritorijos gyvenviečių struktūrą, minimos kilmingų asmenų įtvirtintos sodybos leidžia mėginti numatyti jų santykį su aplinkinėmis gyvenvietėmis.

Tyrimui svarbūs normatyviniai šaltiniai – Pamedės teisynas, Kazimiero teisynas ir Pirmasis, Antrasis ir Trečiasis Lietuvos Statutai. Šie šaltiniai itin pasitarnauja tiriant privačios žemėvaldos sampratą, žemių ribų nustatymo teisinį pobūdį. Atitinkamos privačios žemėvaldos teisės normų detalės papildo valstybių sienų delimitacinių procesų teisinių normų interpretacijas.

Kitos dvi šaltinių rūšys – dokumentai ir laiškai aptariami konkrečiai LDK delimitacinius procesus liudijančių šaltinių sampratos kontekste. Todėl jie atitinkamai klasifikuojami.

Svarbiausia delimitacinių šaltinių – dokumentų grupė yra tarpvalstybinės sutartys, turėjusios juridinę galią, kuriose reglamentuoti šalių sienų klausimai. Pavyzdžiui, minėtinos vienos pirmųjų 1398 m. Salyno, 1422 m. Melno ir 1435 m. Bresto amžinosios taikos sutartys tarp Vokiečių ordino ir LDK, kuriose atskiru straipsniu įtraukti delimitaciniai susitarimai. Tokio pat pobūdžio buvo pirmoji 1449 m. LDK ir Maskvos taikos sutartis, į kurios turinį įtrauktas šalių delimitaciją liudijantis straipsnis. Atskiri, tikslingai parengti delimitaciniai dokumentai atsiranda kiek vėliau. Bene pirmieji du 1426 m. LDK ir Livonijos sienų aprašai fiksavo išskirtinai delimitacinę atkarpą nuo Šventosios iki Jonišio, jie veikiausiai turėjo juridinę galią. 1473 m. Kurcume sudaryta pirma speciali delimitacinė LDK ir Livonijos sutartis. Šalių derybininkai sieną apvažiavo, o sutartį patvirtino antspaudais. XVI a. atsirado daugiau delimitacinių sutarčių. Daugeliu atveju tai buvo šalių amžinosios taikos arba sienų atnaujinimo aktai, kurių atsiradimo sąlyga buvo sienų tikslinimas, teikęs joms stabilumą. Jas atnaujindavo mišrios, iš LDK ir kitų šalių atstovų sudarytos komisijos. 1529 m. atnaujinant amžinąją taiką tarp Prūsijos ir Lenkijos su LDK, be kitų dalykų, peržiūrėti ir sienų klausimai, o 1541 m. mišri LDK ir Livonijos komisija atnaujino sienas ir jas aprašė. Tai buvo dvišalės, juridinę galią turėjusios sutartys, išreiškusios ne tik delimitacinę sampratą, bet ir taikos tarp šalių sutvirtinimą.

Kitais atvejais sienas tikrindavo kiekvienos šalies komisijos atskirai, jos parengdavo sienų aprašus, o vėliau informuodavo kaimyninę šalį apie atliktą patikrinimą ir rastus pažeidimus. Pavyzdžiui, 1529 m. LDK komisoriai atnaujino sieną su Livonija nuo Breslaujos iki Baltijos jūros ir parengė jos aprašą. Itin plataus masto buvo 1546 m. LDK ir Lenkijos sienos atnaujinimo procesas bei jos gairių aprašas. Tokie dokumentai turėjo atitinkamą juridinę galią, nes šiais aprašais, kaip įrodymais, naudotasi sprendžiant kilusius šalių sienų ginčus, komisijos jais remdavosi tikrindamos sienas arba sudarydamos tarpvalstybines jų atnaujinimo sutartis. Šios dokumentų grupės rodo delimitacinių procesų išdavą, baigtinį delimitacinį rezultatą.

Atskira dokumentų grupė laikytina delimitacinių sutarčių bei sienų aprašų parengimo aplinkybes atspindintys istorijos šaltiniai. Itin svarbi LDK delimitacinių

dokumentų kategorija yra valdovo dokumentai, kuriais jis paskirdavo pareigūnus vykti į derybas dėl sienų, jas patikrinti, spręsti kilusius ginčus tarp šalių pasienio gyventojų. 1451 m. Kazimieras Jogailaitis įgaliojo Polocko seniūną Andrių Sakaitį vykti atriboti sieną su Livonija, 1531 m. paskirta LDK komisija atnaujinti sienas su Prūsija. Tokių dokumentų yra ne vienas. Paskyrimų dokumentai daugiausiai naudoti LDK delimitaciniuose procesuose su Vokiečių ordinu, Livonija ir Lenkija. Delimitaciniuose procesuose su Maskva, totorių ordomis arba Osmanų imperija tokio pobūdžio dokumentų žinoma nedaug. XVI a. LDK su šiomis šalimis kariavo, dėl to nebuvo prasmės jas atnaujinti. Nepaisant to, vienas kitas toks dokumentas žinomas. Pavyzdžiui, 1542 m. Žygimanto Senojo instrukcija Ovručo seniūnui ponui Kristupui Kmitičiui dėl sienų su Moldova ir su Akermanu – Osmanų sultono valda derinimo, nurodant pareigūnus, kuriuos reikia įtraukti į sienų derinimo komisiją.

Sienų nustatymo derybinius niuansus atskleidžiančią šaltinių grupę sudaro šie dokumentai: valdovų pasiuntinių bendrų suvažiavimų tikslais parengtos instrukcijos (darbotvarkės); derybose pasiektų rezultatų ataskaitos; siūlyti preliminarūs sienų projektai. Tinkamiausias pavyzdys – XV a. vidurio–XVI a. pirmos pusės LDK ir Livonijos derybų dėl sienų dokumentų gausa.

Valstybių delimitacinius procesus liudija dokumentai, kurių didžioji dalis buvo parengta valstybių kanceliarijose. Atitinkamus LDK kanceliarijos archyvo – Lietuvos Metrikos dokumentus dar XVIII a. Motiejus Dogielis įtraukė į LDK ir Lenkijos delimitacinių dokumentų su kaimyninėmis šalimis rinkinį ir diplomatinių dokumentų kodeksus. Daug dokumentų, liudijančių delimitacinius procesus paskelbta įvairaus laikotarpio Lietuvos Metrikos publikacijose.

Tiriant privačios žemėvaldos ribų sampratą ir žymėjimą, pagrindinis šaltinis yra Lietuvos Metrikos Teismų bylų knygų duomenys. Naudotis tik pastarosiomis knygomis „užtikrinčiau“ leidžia teismų bylų dėl žemių ribų duomenų gausa. Tačiau kitais atvejais, kai problemą atskleidžiančių duomenų yra itin mažai, būtina atsižvelgti į Lietuvos Metrikos knygų sandaros specifiką, kuri rodo, jog Teismų bylų knygoje pasitaiko itin svarbių valstybės dokumentų. Antai 12-oje Teismų bylų knygoje įrašyti trys dokumentai iškalbingai atskleidžiantys 1542 m. LDK ir Osmanų imperijos delimitaciją. Todėl renkant duomenis būtina peržiūrėti ne tik Užrašymų knygų, Viešųjų reikalų, bet ir

Teismų bylų knygu medžiaga, juolab kad teismai sprendavo ir valstybių sienų pažeidimų atvejus.

Daug LDK ir Ordino delimitacinius procesus liudijančių dokumentų paskelbta XIX–XX a. Prūsijos, Livonijos, Estijos ir Kuršo istorijos šaltinių rinkiniuose. Tiriant LDK sienas rusėniškose teritorijose ir su Maskvos valstybe pasitarnauja ne tik Lietuvos Metrikos medžiaga, bet ir kiti Rusijos mokslininkų parengti šaltinių leidiniai.

LDK sienų su totorių ordomis ir Osmanų imperija šaltinių bazė itin ribota. Be jau minėtų Lietuvos Metrikos dokumentų, svarbi empirinių duomenų atrama yra Zygmunto Abrahamowicziaus parengtas Lenkijos, LDK ir Osmanų XV–XVII a. istorijos šaltinių iš Lenkijos archyvų dokumentų registrų sąrašas su komentarais, pastabomis, paskelbtais dokumentų fragmentais. Tuo tarpu tiriant LDK ir Lenkijos sienas, be jau minėtų kai kurių plataus probleminio spektro šaltinių rinkinių, naudojami Lenkijos karūnos Metrikos registrų leidiniai su dokumentų fragmentų publikacijomis.

Kita šaltinių grupė, atskleidžianti derybų dėl sienų niuansus, valdovų tarpusavio arba lokalių pareigūnų korespondencija – laiškai. Susirašinėjant būdavo informuojama apie sienų pažeidimus, pasirengimą deryboms arba informuojant kaimyninę šalį apie atliktą sienų patikrą. Laiškų turinys parodo ne tik formalią delimitacinių procesų išraišką, bet ir politinių „užkulisių“ kontekstą. Pavyzdžiui, 1425 m. Gdansko komtūro ir didžiojo Ordino magistro korespondencija rodo, kad ruošiasi žymėti LDK ir Prūsijos sieną nuo Romanverderio iki Šešupės ir nuo Įsručio Kauno linkme, laiške pateiktas ir sienos atkarpos projektas. 1453 m. Livonijos magistras laišku informavo didįjį Ordino magistrą, jog buvo taisyta LDK ir Livonijos siena. 1530–1531 m. sandūroje Lenkijos karalius rašė LDK Ponų tarybai, kad reikia sudaryto komisiją ir pataisyti LDK sieną su Prūsija. Dėl tokių dalykų LDK valdovai susirašinėjo su Maskvos ir Turkijos valdovais. Šių laiškų nemažai paskelbta jau minėtų šaltinių (dokumentų) leidiniuose.

Be jau aptartų šaltinių kategorijų, išskirtini ikonografiniai šaltiniai. Disertacijoje naudojami šaltiniuose pavaizduoti sienų ženklų brėžiniai, atskleidžiantys ženklinimo ypatybes. Pasitelkiami XVI a. archyviniai rankraštiniai valstybių sienų žemėlapiai. Jie suteikia išsamios informacijos apie LDK istorinę geografiją ir vizualiai atskleidžia sienų sampratą.

Išvados

1) XV–XVI a. privačioje žemėvaldoje pirmosios „ribos“ buvo geografiniai objektai (miškai, pelkės, ežerai, upės), įsispraudę tarp gyvenviečių. Vytauto laikų donacijose minimų žemių valdų lokalizacija atitiko geografinių objektų orientyrus, nurodant upę ar girią, prie kurių buvo valda. XV–XVI a. sandūroje, įsibėgėjus vidinei kolonizacijai, ribos ženklintos detaliau dirbtiniais riboženkliais, ypač tankiai gyvenamose teritorijose, atskiriant vertingesnes (dirbamas) žemes. Individualias valdas nuo valdovo „niekieno žemių“ (dykru) skyrusios ribos leido monarchui varžyti kolonistų savivaliavimą žemėvaldoje. Tai buvo valdovo teisės viršenybės žemėvaldoje rodiklis.

2) Privačioje žemėvaldoje pirmosios ribos klostėsi spontaniškai, gyventojai patys dėl jų susitardavo ir jas pažymėdavo. Ginčų dėl ribų atvejais jas atribodavo valdovo paskirti pareigūnai, arba teisėjai. Po 1564–1566 m. teisminės reformos žemių ribas nustatydavo teismai (pakamario teismas). Privačios žemėvaldos ribų nustatymo teisinė tradicija turėjo analogijų su valstybių sienų nustatymo procedūromis. Ypač tai pastebima sprendžiant pasienio gyventojų ginčus dėl ribų, kai jų valdų ribos atitikdavo ir valstybių sienas.

3) XIII–XIV a. Ordinas pertvarkė archainių žemių struktūrą Prūsijoje ir Livonijoje bei kūrė naują teritorinę administraciją. Lietuvos ir Ordino politinė sankirta atitiko dvišalę teritorijų įsisavinimo sampratą, kai dėl teritorijų priklausomybės būdavo sudaromos tarpvalstybinės sutartys. Ldk Algirdo ir Kęstučio sutartyse su Ordinu fiksuotos pirmosios LDK teritorijų sienų gairės.

4) LDK ir Vokiečių ordino XIV–XVI a. delimitacijose galima išskirti du etapus – 1) iki 1422 m. Melno taikos ir 2) po Melno sutarties iki XVI a. pabaigos. Ilgą laiką šalis skyrė natūraliai susiklosčiusios arba dar XIII a. Ordino vienašališkai sukurtos „administracinių“ ribų atkarpos. XIV a. pabaigoje sudarytos dvišalės sutartys, reglamentavusios teritorijų priklausomybę valstybėms. Nuo 1422 m. pasikeitė siena su Ordinu, kurią atitiko ne viena bendra, bet atskiros LDK sienų atkarpos su Prūsija ir Livonija. 1422 m. siena buvo pažymėta ir matuota, o 1435 m. Bresto taika šalių patvirtinta dar kartą.

5) 1398 m. Salyno ir 1422 m. Melno amžinosios taikos sutartyse tarp LDK ir Vokiečių ordino pirmą kartą atskirais straipsniais pateikti šalių sienų aprašai, kurių tipas artimas „linijinių“ sienų sampratai (pagrindiniai požymiai: dirbtiniai ženklai, tarp jų matuoti

atstumai). Valstybinėmis sienomis įteisintos archainės žemių ribos, kitur sukurtos „naujos“ sienų atkarpos. Pirmą kartą 1420 m. sienų projekte minimi matai (mylios), o 1426 m. ribų aprašuose gausiai naudoti dirbtiniai riboženkliai (kryžiai), matai, minimas apgyvendintas pasienis. Vytauto laikų sienų su Ordinu nustatymo akcija buvo kokybiškai naujas etapas sienų sampratos raidoje, kuri išreiškė „naujos“ valstybės teritorijos sampratos atsiradimą. Tai atsispindi ir terminijoje, nes XV a. antroje pusėje ir XVI a. „Vytauto sienos“ vadintos „senomis“ ir „teisingomis“ valstybės sienomis.

6) XV a. antroje pusėje vakarinės LDK sienos ženklintos detaliau, nei iki tol. 1473 m. LDK ir Livonija sudarė pirmą išskirtinai delimitacinę sutartį, kurioje siena žymėta dirbtiniais ženklais ir matuota myliomis. Tai buvo LDK sienų stabilizacijos požymis, brandinės kitą delimitacinių procesų etapą, vykusį XVI amžiuje. Įsibėgėjus vidinei kolonizacijai, XVI a. išstobulėjo sienų ženklinimas, išplito dirbtinių ženklų naudojimas, iš esmės idealiais „riboženkliais“ – sienų „linijomis“ tapo apgyvendinti pasieniai. 1545 m. LDK ir Prūsijos riboženklis buvo mūrinis stulpas su pavaizduotais valstybių herbais ir įrašais. Panašus stulpas su valstybių herbais 1545 m. žymėjo LDK ir Livonijos sieną. Tokie ženklai įtvirtino valstybinės sienos sampratą ir galutinai išskyrė valstybės sienas iš bendros ribų ženklinimo sistemos.

7) Po 1422 m. Melno taikos LDK detaliau derino sienas su Prūsija. XV a. antroje pusėje pastebimos kolonizuotų pasienių apraiškos, spręsti sienų pažeidimų atvejai. XVI a. šalių sienas intensyviai „stumdė“ vidinė kolonizacija. Pasienių gyventojai dažnai pažeisdavo šalių sienas, todėl komisoriai jas nuolat tikrindavo, atnaujindavo, ženklindavo ir aprašydavo. Tai buvo sienų stabilizavimo procesas.

8) LDK ir Livonijos sienų derinimas tęsėsi po 1422 m. Melno taikos. 1473 m. šalys sudarė pirmą specialią delimitacinę sutartį. XVI a. viduryje šalys jau turėjo suderintas sienas, nebekelti jų nustatymo klausimai, pagrindinis dėmesys telktas į sienų atnaujinimo procedūras. Nuo 1561 m. Kuršui tapus LDK vasalu, keitėsi politinė šalių sienų samprata.

9) LDK sienų su Ordinu delimitavimo procesas XIV–XVI a. buvo sudėtingas ir reikalavo ilgo pasirengimo. Šį procesą sudarė: a) projektų teikimas, b) derybos, c) žymėjimas. Sienų nustatymo komisijas sudarydavo aukšto rango pareigūnai (tarp jų dažnai ir vienas dvasininkas, kuris pasienyje priimdavo priesaikas). Pareigūnams apvažiavus ir sutarus sienas, būdavo siunčiami ženklintojai.

10) Sienų formavimąsi rytuose lėmė kitokio pobūdžio politiniai santykiai. Patekusios į LDK priklausomybę, rusėniškos kunigaikštystės išlaikydavo „senąją“ organizacinę struktūrą. LDK valdovai „neskaldydavo“ prijungtų kunigaikštysčių, nors kartais pasitaikydavo, kai nuo kunigaikštystės būdavo atplėšiami valsčiai. Dažniausiai tai buvo „pasienio teritorijos“, kurios to laiko sąlygomis turėjo tam tikrą „periferijos“ sampratą.

11) XV a. LDK ir Maskvai plečiant politinę įtaką, derinti įtakos pasienio teritorijose (ginčytinose) klausimai. Pirmojoje 1449 m. šalių taikos sutartyje išvardytos kiekvienai jų atitekusios teritorijos, kuriomis disponuota kaip vienetais, bet fiksuotas tik vienas trumpas šalių sienos atkarpos aprašas, kitas sienų gaires atitiko „pasidalintų“ rusėniškų žemių „senosios“ ribos.

12) XV a. pabaigoje–XVI a. LDK ir Maskvos delimitacijos klostėsi galios sklaidos – nukariavimų principu. Sudarant dvišales sutartis, pirmiausiai siekta juridiškai įteisinti susiklosčiusias politines realijas, o sienų klausimai buvo tik sudėtiniai sutarčių elementai. Išskirtinai delimitaciniais tikslais LDK ir Maskva sutarčių nesudarydavo. XV a. antroje pusėje dokumentuose atsiranda žinių apie šalių sienų pažeidimus. Nedaug žinoma dokumentų, liudijančių mėginimus taisyti arba atnaujinti šalių sienas, nes jos buvo nestabilios.

13) XV–XVI a. pirmoje pusėje LDK turėjo sienas su totorių ordomis, Moldova, o XV a. pabaigoje, Osmanams užėmus Moldovos teritoriją prie Juodosios jūros, išryškėjo pirmieji teritoriniai kontaktai su turkais. Šios LDK dalies sienų gairės driekėsi pagal Dniestro upę, Juodosios jūros pakrante iki Dniepro ir atitinkamai jo vaga. Siena susiformavo veikiausiai teritorinio „istoriškumo“ pagrindu. Nepaisant geopolitiškai nepalankių sąlygų XV a. antroje pusėje „sukurtos“ ir dokumentuotos „Simono Olelkaičio sienos“. Bendrame LDK sienų raidos procese tai buvo išskirtinis reiškinys, nes nuo valstybės branduolio nutolusioje periferijoje taip pat klostėsi LDK valstybės sienų samprata.

14) XVI a. ketvirtame dešimtmetyje Osmanams užėmus LDK priklausiusią Juodosios jūros pakrantę tarp Dniestro ir Dniepro, prasidėjo kitas šios LDK dalies sienų raidos etapas, sąlygotas Osmanų karinės ekspansijos. 1540–1542 m. nustatytos „naujos“ Lenkijos ir LDK sienos su Osmanų imperija. Tačiau tuo šalių delimitaciniai procesai nepasibaigė, toliau vyko nuolatinės derybos dėl sienų pažeidimų, jos taisytos ir

tikslintos. Sienų nestabilumą lėmė tai, jog buvo mažai kolonizuotų „pasienių“, ribojusių kaimyninių šalių gyventojų mobilumą teritorijose.

15) XIV a. antroje pusėje klostėsi LDK ir Mazovijos sienos, kurių formavimąsi veikė tuo metu išibėgę Mazovijos ir Ordino delimitaciniai procesai. XV a. LDK ir Lenkijos gyventojų vidinės kolonizacijos sklaida dykų linkme išryškino pirmus šalių gyventojų interesų sankirtų epizodus, kurie skatino nustatyti tikslesnes sienas. XVI a. pirmoje pusėje intensyviausiai kolonizuotos tarp šalių „išispraudusios“ dykros. Dėl sienų pažeidimų nuolat kildavo pasienio gyventojų konfliktai, kuriuos sprendavo paskirti komisoriai, jas tikrindavo ir atnaujindavo. 1519 m. dokumente užsiminta apie „visos“ LDK ir Lenkijos sienos patikrinimą, o 1529 m. nuosekliai patikrinta ir atnaujinta „visa“ šalių siena. Išskirtinis 1546 m. valstybių sienų atnaujinimo procesas, kurio dokumentavimo išsamumui neprilygsta nei viena kita XIV–XVI a. LDK sienų delimitavimo procedūra.

16) 1569 m. šalių derybų dėl Liublino unijos kontekste valdovas Žygimantas Augustas nuo LDK atplėšė Palenkės, Voluinės, Braclavo ir Kijevo vaivadijas, o tai kardinaliai pakeitė LDK sienas. „Naujasis“ valstybių sienas atitiko 1564–1566 m. teisminės-administracinės reformos metu LDK teritoriją padalinusių vaivadijų ir paviėtų ribos. Ilgainiui šalis atnaujindavo ir taisydavo „naujasis“ sienas.

17) LDK sienų su kaimyninėmis šalimis raidos tyrimas leidžia išskirti valstybės teritorijos formavimosi-teritorializacijos proceso etapus: 1) LDK valstybės teritorializacijos pradžia laikytini Gedimino, Algirdo ir Kęstučio valdymo laikai, kai su Ordinu buvo sudarytos pirmosios sutartys, kuriose reglamentuoti teritorijų priklausomybės dalykai; 2) LDK Vytauto laikais ir XV a. pirmoje pusėje sudarytos pirmosios amžinosios taikos sutartys su Ordinu ir Maskva, kuriose buvo įtraukti ir sienų aprašai. Pirmosios sienų „linijos“ aprašytos LDK ir Ordino 1398 m. Salyno ir 1422 m. Melno sutartyse; 3) XV a. antroje pusėje LDK sienų raidoje prasidėjo sienų atnaujinimo procesas, 1473 m. sudaryta pirma speciali sienų sutartis su Livonija. Kartu šiame laikotarpyje pradėtos delimituoti LDK sienos nutolusiose „periferijose“; 4) XVI a. – LDK sienų stabilizacijos etapas, taisytos ir atnaujintos LDK ir kaimyninių šalių sienos. Prie Juodosios jūros XVI a. pirmoje pusėje nustatytos LDK ir Osmanų imperijos sienos. Be to, XVI a. antroje pusėje, LDK praradus dideles pietrytines teritorijas, valstybę

sudarė tvirtai šalies administracijos paveiktos ir integruotos teritorijos, kurių sienos išsilaikė mažai pakitusios ilgesnį laikotarpį.

Publications on the dissertation theme:

Paskelbti straipsniai disertacijos tema:

1. Čelkis T., Antanavičius D. 1545 metų Livonijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sienos patikrinimas (Livonijos pareigūnų ataskaita) // Lietuvos istorijos studijos, t. 27. 2011, p. 164–178.
2. Čelkis T. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sienos „prie Juodosios jūros“ XV–XV a. // Istorija, t. 83 (3), 2011, p. 3–13.
3. Čelkis T. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sienų sutartys ir delimitacijos procedūra XIV–XVI a. amžiuje // Lietuvos istorijos studijos, t. 25. 2010, p. 25–47.
4. Čelkis T. Nuo teritorinio ruožo prie linijos: sienų sampratos pokyčiai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XIV–XVI amžiuje // Lietuvos istorijos studijos, t. 22. 2008, p. 58–73.
5. Čelkis T. Privačios žemėvaldos ribų nustatymas ir žymėjimas XV–XVI a. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje // Istorijos šaltinių tyrimai, t. 3. Sud. Antanavičius D. Vilnius, 2011, p. 31–58.

Information about the author of the dissertation:

Tomas Čelkis was born in Zarasai district on the 2nd of June in 1982.

2001–2005 Undergraduate studies at the Vilnius University, Faculty of History, specialization of Middle age history, graduated with Bachelor Degree in history.

2005–2007 Graduate studies at the Vilnius University, Faculty of History, graduated with Master Degree in history.

2007–2011 Postgraduate studies at the Vilnius University, Faculty of History seeking for Doctor Degree in history.

2009 gained one month internship for studies at France science institutions.

2010 gained two weeks internship for studies at the Latvia state history archive.

The main fields of interest are: the historic geography and the history of state frontiers of the Grand Duchy of Lithuania in the 14th–16th centuries; the history and relationships between the authority and state structures.

Informacija apie disertacijos autorių:

Tomas Čelkis gimė 1982 m. birželio 2 d. Zarasų rajone. 2001–2005 m. bakalauro studijos Vilniaus universitete, Istorijos fakultete, Viduramžių istorijos specializacija. Istorijos bakalauro kvalifikacijos laipsnis. 2005–2007 m. magistrantūros studijos Vilniaus universitete, įgytas istorijos magistro kvalifikacinis laipsnis. 2007–2011 m. doktorantūros studijos Vilniaus universitete, Istorijos fakultete. Doktorantūros studijų metais stažavosi Prancūzijos mokslo institucijose ir Latvijos valstybės istorijos archyve. Mokslinių tyrinėjimų sritys: XIV–XVI a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorinė geografija ir sienų istorija; valdžios ir valstybės struktūrų istorija.

El. paštas: pastas.tc@gmail.com